

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍREGYHÁZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI
ÉS MŰVELŐDÉSI
TÁRSASÁG ÉVKÖNYVE

2016

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍREGYHÁZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI
TÁRSASÁG ÉVKÖNYVE

2016

Kiadja:
A Bessenyei György Irodalmi
és Művelődési Társaság elnöksége

Felelős kiadó
KÜHRNER ÉVA

Szerkesztő
SALLAI JÓZSEF

Fotók
ERDÉLYI TAMÁS

Műszaki szerkesztő
ERDÉLYI TAMÁS

Korrektor
PÁSZTOR JÓZSEFNÉ

ISSN 1788-7607

Nyomtatták 200 példányban
az IMI-PRINT KFT. NYOMDAÜZEMÉBEN
Felelős vezető NAGY IMRÉNÉ
2017

BESSENYEI GYÖRGY

**EÖLCSÉSZ - KÖLTŐ, FILOZÓFUS - ÍRÓ
A MAGYAR IRODALMI MEGÚJULÁS ELINDÍTÓJA**

A Bessenyei Almanach 2016 szerzői

BAKAJSZA ANDRÁS tanár

DR. BÁNSZKI ISTVÁN irodalomtörténész, alapító elnök

BELINSZKY ETELKA tanár

BODNÁR ISTVÁN újságíró, költő

CZIMBULA NOVÁK IBOLYA szervezési és ellenőrzési vezető, költő

DR. CSERMELY TIBOR tanár, közíró

DR. DOLINAY TAMÁS főorvos, közíró

FEHÉR JÓZSEF, a Kazinczy Társaság elnöke

KERTÉSZ TÜNDE FRUzsINA történész

KOMISZÁR DÉNES történész

KUJBUSNÉ DR. MECSEI ÉVA PhD levéltárigazgató

DR. KÜHRNER ÉVA PhD főkönyvtáros, főiskolai docens

DR. SALLAI JÓZSEF főiskolai docens

DR. SONNEVEND PÉTER PhD főiskolai tanár, könyvtárigazgató

DR. ULRICH ATTILA PhD történész, alpolgármester

VENGRINYÁK JÁNOS költő

A Bessenyei Társaság 2016. évi programjai

- Január 28. Rákos Sándor öregkori költészete
Előadó: BAKAJCSA ANDRÁS
- Február 25. Tiszaszentmárton című kötet bemutatója
Előadó: KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA
- Március 24. Nemesi és Polgári Füzetek I. – egyesületi kiadvány
Bemutatja: ULRICH ATTILA
Szerzők: KERTÉSZ TÜNDE FRUZSINA és KOMISZÁR
DÉNES
- Április 28. Bessenyei és Kazinczy. Előadó: FEHÉR JÓZSEF
- Május 26. Popini Albert és a szabadkőművesség
Előadó: SZABÓ GÉZA
- Június 7. Közgyűlés, elnöki beszámoló
- Szeptember 29. Közgyűlés, új elnökség választása
- Október 27. A Belohorszky család nyíregyházi korszaka
Előadó: SONNEVEND PÉTER
- November 7. 90 éve tartott előadást Kodály Zoltán Nyíregyházán
A Kodály Társasággal közös rendezvény
KÜHRNER ÉVA bevezetője
- November 24. 1956 a nyíregyházi bokortanyákban
Előadó: GALAMBOS SÁNDOR
- December 15. A Szent Márton-év ünnepei köszöntője
Előadó: CSERMELY TIBOR
Utána: karácsonyi társas összejövetel

Ajánlás

A Bessenyei Almanach 2016-os kötetét tartja kezében az olvasó.

Az elmúlt év a hagyományok ápolása mellett a megújulás jegyében is telt, hiszen a tagság új elnökséget választott. Az új elnökség tagjai között vannak tapasztalt, régi bessenyeisek, és képviselteti magát az újabb generáció is. Az elnökség szándéka továbbra is a Bessenyei-hagyományok ápolása, valamint a megyében élő, irodalommal és tudományokkal foglalkozó személyek munkásságának a megismertetése. Emellett igyekszünk jó kapcsolatokat ápolni a város és megye hasonló profilú civil szervezeteivel. Így sor került már közös rendezvényre a Kodály Társasággal a Koronában és a Keresztény Értelmiségiek Szövetségével a Hittudományi Főiskolán.

Az elmúlt év társasági programjait, egyéb eseményeit a régi és új elnökség közösen szervezte. Ezek keretében számos irodalmi és történelmi tárgyú előadás hangzott el. Megismerhettük Rákos Sándor öregkori költészetét, hallhattunk Bessenyei és Kazinczy kapcsolatáról, a szabadkőműves Popini Albertről, és bepillantathattunk a Belohorszky család életébe. Megemlékeztünk az 1956-os forradalom 60. évfordulójáról, és hallgattunk előadást az első világháború centenáriuma alkalmából. A tagtársaink nevével fémjelzett, Tiszaszentmárton község történetét feldolgozó kötetet és a Szent Márton-emlékévké alkalmából kiadott emlékező füzetet kötetbemutatókon ismerhettük meg. Nagy sikerrel mutatkozott be a Társaságunk kiadásában megjelent Nemesi és Polgári Füzetek első száma, mely genealógiai kutatásoknak teremtett fórumot. Reméljük, az elsőt hamarosan újabb kötet követi. Örömmel emlékeztünk a Kodály Társasággal közösen egy 90 évvel ezelőtti évfordulóra, az 1926. novemberi Kodály-estre, melynek szervezője akkor a Bessenyei Kör volt.

A 2016 folyamán elhangzott előadások többségének szövege szerkesztett formában olvasható a kötetben. Ezek mellett azonban most is lehetőséget adunk tagjaink számára irodalmi munkásságuk bemutatására s a jeles eseményeken elhangzott beszédek szövegének közzétételére. Almanachunk egy új rovattal bővül. A „Hírek” rovatban tudósítunk azokról az eseményekről, melyek az év során Társaságunkban és Társaságunk tagjaival történtek.

Jó szívvel ajánljuk kötetünket mindazoknak, akik követni szeretnék e nagy múltú társaság életének eseményeit, és érdeklődnek Nyíregyháza és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye irodalma, helytörténete iránt, és szívesen ápolják névadónk, Bessenyei György kultuszát.

Kührner Éva

elnök

**ELŐADÁSOK
RENDEZVÉNYEK**

A vénség léthelyzetének megjelenítése Rákos Sándor verseiben

*„versekben alig-alig
s kínnal-keservvel
taláztatik
igen a vénség”*

Valóban, a vénség. Az aggastyán-ság. Nem az idősség, a korosság, az öregség, az éltesség s végzetében levő, ám még nem matuzsálemi kort ért ember eufemizmus nélküli megjelenítése a költészet eszközeivel.

Ennek az ösztökélésnek, készítésnek tett eleget Rákos Sándor, fölismerve az elesettségben is alkotni, teremteni képes szellem magasabbrendűségét. Az adott helyzet egyszerűségét, különleges-ségét, lelki hasznát – s a költői lehetőséget.

*„súgj nekem Múza
most egyszer még
soha nem volt dalt
énekelnék”*

– idézi Horatiust, szatírával megtoldva: „több ezer éves költői rögzeszmé” ez a rátartinak látszó elhatározás.

Túlzás volna ez az írástudói igény? Rákos három könyvét forgatva, tanulmányozva nem tűnik annak. *Senki úr semmibe*

indul (1996): ez az első „*soha nem volt dal*” kötet. Hetven körül indult el „*pokol-útján magára riadtan*”: a társába, Szentpál Mónika előadóművész kezébe és Isten-keresésbe kapaszkodva. Lám, Senki úr:

„*halálmadárnak igen jól fest
eleven, mint az élő holttest...*”

1999-ben, halála évében látott napvilágot utolsó verskönyve, a *Helyzetgyakorlat*.

„*Uram ez mégiscsak sok, ez mégse járja
hogy a padlóra küldtél s nem csak jelképesen...*”

– panaszkodik szemrehányóan (?) „*Rendben van, Úristen*” című versének felütésében.

A harmadik, vers-próza könyv – *Féjlelen. Rákos Sándor hátrahagyott jegyzőfüzeteiből* – címen a költő-író halála után (2002) jelent meg a feleség, Szentpál Mónika szerkesztőmunkája eredményeként. „*Fiatalok, még itt vagyok*” – üzenté egykor az öregedő Juhász Gyula.

„*félmúlttá tenni a jelent
a múltat féjlenné*”

– erre vállalkozott a jegyzőfüzet alkotója. (Móra Ferenc például a halálos betegség szorításában fájdalmas-humoros prózában örökítette meg ezt a mélységből fölszóló, kiáltó állapotot.) A cím akár egy szépírói-orvosi diagnózis: *Innen túl, túlnanon innen*.

Rákos folyton-folyvást megújította költészetét. Nincs ez más-ként késő „*Őszikéi*”, vagy „*Télikéi*” témakörében. Kendőzetlenül vagy alig kendőzve embervoltunk végét, a nyílt vagy rejtett gúny védőpajzsát tartja maga elé, hogy elviselhetővé tegye felemás állapotát:

„bátyja vagyok annak az aggastyánnak
akít helyemben tavaly láttatok
és atya annak a zömök férfiúnak
ki harminc éve a bőrömben élt”

– így kezdi kilenc és felsoros *Én-elődök* című rímtelen remeklését. A felsor egy előre hozott ősi temetési beszéd bevezető intelme: „*latiatuc feleym*”. Így, írásjeltelenül, tagold csak magadnak te is, Olvasó!

„*Don Quijote ugyan meddig rúgtatsz még
dárdaszögezve...*”

– kérdezte önmagától a *Szonett a Búsképűhöz* kezdésén. Ne akadjunk fenn „*a rúgtatsz még*”-en és sok-sok társán, vagyis a költő öngúnyoló gyakorlatán. A *Senki úr...*- kötet 1. számú mottója akád közmondást idéz:

„*Inkább magát csúfolja ki, semhogy
másoktól eltűrné a gúnyt.*”

Fordítsuk figyelmünket most a *dárdaszögezve* határozói ige-névre. Vajon más költők is ily módon viaskodtak a kórsággal, halállal? (Már akinek sikerült megvénülnie.)

Berzsenyinek sikerült megöregednie, jóval hatvanéves kora előtt:... „*most érzem egész semmiségemet*”- írta levelében; „*S most minden szomorú s kiholt*”- szögezi le megrendülten, komoran A *közelítő* téiben. Másutt is vigasztalan képet fest:

„*Már elestvéledtem,
Béborult az élet vidám álorcája!*”

Itt az egyetlen felkiáltójel a *Levéltöredék barátnémhoz* záró strófájában.

Vörösmarty ötvenen túl, pár év alatt vénült meg. Utolsó versét, *Fogytán van a napod...* régtől kedvelem, hetvenen túl pedig magamban tagolom rövid sorait, vagy velem egyívású cimboráimnak citálom panasztalan, letört, szembenézésre kényszerítő megállapításait és választ nem lelő kérdéseit: „*Mire virradsz te még... Lesz-e még hajnalod?*”

Arany őszi-őszutói versei bölcs és illedelmes, de korántsem panasztalan, fájdalmasan szép elköszönések s összegzések. Hál' Istennek, nem humortalanok. Mit kívánt magának hatvan körül?

„Munkás, vidám öregséget,
Hol, mit kezdtem, abban véget...”

Lehetne szebbet kívánni, mint az *Epilógus*? Egyik kartársam, nyugállományba ballagtamkor mókás, vidám életalkony-vitelt kötött lelkemre. Az Arany-intelem azonban nem fogott rajtam, hogy „*ősz fordultán... Ne kívánj nyarat*” – így szól a *Mindvégigben*. S az *Elégiák II*-ben:

„Tegnap mint ma
Hurut, flegma,
Gyilkos asthma,
Emphysema,
Meg rheuma,
Örök téma.”

Koravénség változtatta kettejüket valódi vénné. Az ütötte ki a dárdát kezükből, s ők nem is kaptak utána.

„... sietnek az esték
álnokul, mint a tolvaj öregség”,

mely kifosztja kincset érő fiatalságából, s középkorúságából a földi halandót. Diák vagy tanár korom óta hordozom magamban az *Ősz és tavasz között* Babits-elégiát, így az iménti, „s”-hangokkal suhanó hasonlatot és a paradoxonnak tűnő végső üzenetét:

„Csak az én telem nem ily múlandó,
Csak az én halálom nem halandó.”

A Kezdet ura, az Alkotó törvénye szerint „*por vagy és a porba térsz vissza*”. Lázadjunk-e ez ellen?

Miként Füst Milán öregembere, aki

„Mondott aiszchyloszi átkot arra, aki tette, hogy így meg kell az embernek öregedni.”

Isten azonban nem neheztel, ezért ő is megsiratja: „*Oly nagygyá nőtt meg benne s oly szentté az öregség ősi nyomora.*” Ezzel a Füst Milán-i magatartással rokon Rákos Sándor ősi nyomort megjelenítő költészete. *Amelyben vénségét keserüli és az öreg szív hevét dicséri* című versében kéri a Múza sűgását a tiltott téma valósághű kifejezéséhez. Azt állítja ugyan, hogy

„*hatvantól a dal
lyukas duda
hetventől elfúló furulya
tökéletlen, mint a megtört sor...*”,

egyáltalán nem így van. Sőt! Az 1990-es évekbeli alkotásai a legérettebb, leginkább megszenvedett alkotásai fél évszázados életművének. Hiszen *Gilgames*-magyarításában, negyvenes éveiben, már „*a vénülés örlő hatalmá*”-ról, „*az öregség minden keservé*”-ről szolt. Megrázó, felzaklató a *Senki úr Semmibe indul*, nem kevésbé a *Helyzetgyakorlat* legtöbb verse. A borítón egy széttöredezett arcú embernek a rajza, a későbbin az omló mikrokönyezet:

„*ahogy az éveim betelnek
kell szállnom egyre pokolabra...*”

A főnévfokozás döbbenete szinte megüti az olvasót az *Aki dudás* című nyitóversében. A nagy kételkedő Isten-kereső/Isten-közelítő alkotásainak sorai legalábbis elgondolkodtatják a ma (még) élőket. Úgy véli, hogy Valaki játszik vele, „*vak bújócskát játszik*”. Olykor jelzést küld: „*egy-egy távoli tört nesz voltál, Fehér országba érkezett, víni kényszerül*”. Bármi a végeredmény, „*Áldassék a verő kéz*” – írta címül egyik fölé.

S végül diktálni tudta csak az utolsót, a *Zsoltárt*:

„*Uram, te nem csak a hívők
A hitetlenek Istene is vagy...*”

Ennél nagyobb magaslatra földlakó nem léphet.

Tiszaszentmárton

Rohanó, változó világunkban fontosak mindazok a szálak, amelyek kötnek bennünket valahová. Szülőfalunk, gyermekkorunk színterei szívünknek akkor is kedvesek maradnak, ha már rég nem ott élünk, lakóhelyünk ismerete pedig az „itt otthon vagyok” érzését nyújtja. Éppen ezért értékes minden olyan közkinccsé váló helytörténeti kutatás, amely hozzájárul egy-egy település múltjának, jelenének, jövőképeinek megismeréséhez.

Az 1200 fős, természeti környezetével, a lakosok barátságosságával vonzó szabolcsi település, Tiszaszentmárton egy értéktári program részeként jelentette meg 2014-ben községtörténetét, azt szimbolizálva, hogy a múlt, az ősök ismerete és tisztelete olyan örökség, amelyet ápolni kell, hogy továbbadható legyen. A kötet azonban nemcsak múltba révedés, hanem ráirányítja a figyelmet a jelenre is. Tiszaszentmártonnak is megvannak a folyamatos fejlődést, előrelépést mutató szépségei, amelyekre büszke lehet a ma ott élő, és megvannak azok a figyelemre méltó szülöttei is, akiket helyben maradva vagy éppen távol a falutól nagy tisztelet és megbecsülés övez, és akik lelkes lokálpatriótaként viszik Tiszaszentmárton jó hírét. Mert bárhova veti az itt születettet a sors, szívében mindig tiszaszentmártoni marad.

Az élet rendje szerint a falu lakói változnak, cserélődnek. Fontos tehát, hogy akik bekerülnek, ismerjék meg, hová jöttek, akik pedig elmennek, azok tudjanak magukkal ismereteket vinni, hogy ne maradjanak sehol gyökértelenek.

Jó ezt a könyvet kézbe fogni. Borítója figyelemfelkeltő, kifejező, mérete, lapjai olvasóbarátak, a benne lévő ábrák, képek, fotók pedig kapcsolatot teremtenek a leírtak, az elképzelhetők és az emlékek között.

Az ügyet felkaroló, támogató *Szűcs Dezső* polgármester köszöntő szavai után *Sallai József* történészként, Tiszaszentmártonból származóként és egyben a kötet szerkesztőjeként rövid áttekintést adva a község múltjából mintegy invitálja az olvasót a történelmi sétára.

Az első tanulmányban a település névadójával ismerkedhetünk meg. Talán még a helybeliek közül sem

tudja mindenki, hogy már a 11. században imádságos hely volt itt. Kis kápolnájának a Római Birodalom és Európa egyik legkedveltebb szentje, Márton volt a védőszentje. A 316-ban vagy 317-ben, a mai Szombathelyen született fiúcska apja a Római Birodalom katonája volt, így 15 évesen neki is katonának kellett állnia, pedig őt a hitbeli tanulmányok jobban érdekelték. A hadseregből kilépve megkeresztelkedett, remeteként élt, majd kolostort alapított, tanítványokat nevelt. Püspökként is megőrizte egyszerűségét, szerénységét, a szegényekért való kiállását. Csodatételeket is tulajdonítottak neki, de hitvalló, példás életével került a szentek közé. Szent Mártont nemcsak a Meroving uralkodók, hanem a mi királyaink is nagy tisztelettel övezték. Szent László törvényben írta elő megünneplését. A szerző, Sallai József arra is ráirányítja a figyelmet, hogy Magyarországon 60 település viseli valamilyen formában Márton nevét, akinek napjához számos néphit is kapcsolódik (lúdevés, újbor kóstolása).

A kis kápolnadomb környékén azonban már a 11. század előtt is települtek le különböző, erre járó népcsoportok. Hogy miként lehet megismerni, kik voltak ők, annak a rejtelmeibe vezet be az olvasót *Toldi Zoltán*, a nyíregyházi Jósa András Múzeum régésze. A tanulmány szakmai kalandra hív, aminek során megtudhatjuk, hogy pl. az edények mintájából milyen népek jelenlétére lehet következtetni, mi jellemzi a különböző korokat az újkőkortól a népvándorlás koráig, milyen leleteket találtak a falu környékén és abból mire lehet következtetni. 2000-ben és 2010-ben *Bálint*

Marianna azonosított két Árpád-kori falut Tiszaszentmárton határában. Előbbit a település keleti részén, utóbbit a Páskom dűlő-részen. A kastély és a templom kertjében is kerültek elő értékes leletek, pl. egy bronzból készült, vésett görög keresztrel díszített, bizánci gyártmányú fibula a 6. századból.

A település középkori történetébe *Németh Péter* címzetes múzeumigazgató, régész rendkívül érdekes írása vezeti vissza az olvasót. Hatalmas középkori forrásismeretét tükröző, gazdag szakirodalmat felhasználó tanulmányából kiderül, hogy Szentmárton 13–15. századi birtoklástörténetének nemcsak ismeretlen, hanem néhány ismert szereplője is van. Különös figyelmet érdemel Bánk és Toldi Miklós falut érintő szerepe.

Jakab Attilának, a Jósa András Múzeum régészének írása egy különleges templomfeltárás rejtelseibe enged bepillantást. Ki ne érdeklődne a hétköznapi ember számára misztikusnak tűnő régészek munkája iránt! Főként, hogy ők közelébe kerülhetnek a „titoknak”, választ találhatnak a nemzedékről nemzedékre öröklődő kérdésekre, közösségi legendákra. A templom mindenhol a közösség életének központja volt, amely szükség esetén védelmet nyújtott és végső nyughelyül is szolgált. Árukkodik a különböző korszakokban élt helyi társadalomról, a település földesuráról, a hitváltásokról. *Jakab Attila* olvasmányos stílusban vázolja a templom építéstörténetét, a vonatkozó irodalmat és a 2012. évi feltárást. Mintaszerű leírást ad a régész munkájáról: a történeti kutatás során gyűjtött információk rendszerezéséről, a források által leírtak alapján felvetődő kérdésekről és a válaszok kereséséről. Külön kiemelését érdemel *Jósa András* szerepének kidomborítása. Figyelemre méltó az illusztrációként szolgáló, főként a századelőn készült, és talán eddig kevesek által látott képanyag is.

Németh Péter mindenre kiterjedő figyelmének, ajánlásának és *Sallai József* lehetetlent nem ismerő buzgalmanak köszönhetően olvasható a kötetben *Sajtos Szilárd* tábori lelkész tanulmánya, amely a ma már nem létező vár történetét hitelesen, közérthetően foglalja össze a korabeli források és a szakirodalom segítségével. A várat először a 16. században említik, legfontosabb éveit az ország három részre szakadásának korában élhette. Ekkor birtokosa *Losonczy Anna* volt, aki perben állt érte unokatestvérével, *Várday Katával*. Egy 1621-ből fennmaradt összeírás szerint „*a várépület kétszintes volt, öt alsó, illetve öt felső szobával, padlás-*

sal és pincével. Mindegyik lakószobában volt kályha és két-három üveges ablak. A szobák előtt tornác futott végig. A várat boltozatokkal ellátott kőfal védte, itt említi a leírás az ágyúkat, huszonnégy szakállas puskát és a löport. A várfalon belül az udvaron harminc páva élt. Itt volt az istálló, két téglából épített szín, melyben ekkor fenyőgerendákat tároltak, mészégető kemence, sütőház, a konyha, a gerendából épített tömlőc és egy raktárépület, melyben 160 üres hordót helyeztek el. A várfalon kívül egy kertje volt, itt állt a sörfőző ház és egy téглаégető kemence.” A Rákóczi-szabadságharc után Szentmárton gazdasági szerepe hanyatlani kezdett, majd 1759-ben a települést zálogba vevő Lónyayak mándoki kúriájuk építéséhez, majd a Forgáchok új kastélyukhoz használták fel a szentmártoni kastély tégláit. Az utolsó említés 19. századi. Ma már a várnak nyoma sincs, de helyét a mai napig „Kastély-dombnak” vagy „Vár-dombnak” nevezik.

A vár úrnőjéről, Losonczy Annáról külön tanulmányt olvashatunk *Szentmártoni Szabó Géza* irodalomtörténész, egyetemi tanár tollából. A tudományos értekezésből sok érdekes, értékes adatot tudhatnak meg Annáról. Balassi Bálint életre szóló nagy szerelme eleinte valóságos mivoltában, utóbb azonban mennyei-vé magasztosult, kimondhatatlan szépségű, ám megnyerhetetlen Juliaként jelenítődik meg a *Julia-ciklus*, a *Szép magyar komédia* és a *Valahány török bejt* költői világában. Megismerhetjük a Losonczyakat is, akik a 16. században az ország egész területén birtokkal rendelkező potentátok voltak, és tanulságos rendeletekkel védték pl. a közerkölcsöt. Alkalmanként torzsalkodtak is a szomszéd vagy rokon családokkal, és tudatosan tervezett házasodási stratégiájuknak köszönhetően folyamatosan gyarapodtak. Anna 16 évesen ment férjhez a tőle jóval idősebb Ungnád Kristófhoz, aki egri várkapitány volt. Gyermekeik közül csupán Anna Mária nevű lánya élte meg a felnőttkort. Losonczy Anna másodsor is férjhez ment a tőle fiatalabb Forgách Zsigmondhoz.

Takács Péter, a Debreceni Egyetem nyugalmazott egyetemi tanára a település történetét a reformációtól a „nagy háború” végéig bemutató, lélekkel teli írása mint egy történelmi regény eleveníti meg a múltat. Négy évszázadot átölelő tanulmánya plasztikusan ábrázolja az országos nagypolitikát és benne a kis Szentmárton életét. Feltárul minden, ami a forrásokból és a szakirodalomból rekonstruálható. A figyelmes olvasó, a helytörténet iránt érdeklődő

nemcsak információkat kap, hanem inspirációt is arra, hogy a még feltáratlan rejtélyeket kutassa. A mezővárosi korszak forrásainak felkutatására ösztönző fejezet ugyanis útmutatásokat is tartalmaz. Az irodalmi eszközökkel megírt helytörténet olyan műfaj, amelyre csak a szépírói vénával megáldottak képesek. De hogy nem kitalált mese mindaz, amiről olvashatunk, igazolja a szép számú jelzet az iratok forráshelyének szakszerű és pontos megjelölésével.

Bene János, a Jósa András Múzeum igazgatója az írott források szakavatott kutatójaként, muzeológus történészként, hadtörténészként komplexen látja és láttatja Tiszaszentmárton 1919 és 1944 között megélt mindennapjait. Munkájával ráirányítja a figyelmet a fennmaradt iratokban fellelhető információkra, a sajtó fontosságára és a korszakra vonatkozó szakirodalomra. A községi krónika műfaját választva egy-egy időszak meghatározó, a falubeliek számára aktuális és jelentős kérdéseket emeli ki, tükrözve a múlt sokszínűségét. Írásában igyekszik emberközelivé, személyessé is tenni a történelmet, ezáltal név szerint is megőrződnek az emlékezetnek az ott éltek. Kiemelést érdemel a kötet többi tanulmányától szerkezetileg eltérő melléklet, ami mintegy mementóként örökíti meg a falubeli áldozatoknak: a katonáknak és a holokausztot elszenvedőknek a neveit.

Sallai József, a Nyíregyházi Egyetem nyugalmazott oktatója, aki több ezer történelemtanárnak tanuló érdeklődését keltette fel hosszú évtizedek alatt a helytörténet iránt, nemcsak a szerkesztést vállalta fel, hanem a bevezető, ill. a névelemző tanulmány mellett több írásával is próbálja kerekké, teljessé tenni a kötetet. A 2. világháború utáni sorsfordító éveket olyan személyes hangnemben írja le, hogy magunk is visszarepülünk az időben, kerülgetjük a tökföldön a bombatölcséreket, és átéljük a háború okozta, lelkekben maradt rettegést. Az emlékek kiegészülnek a források adataival. Áttekinthető, értelmezhető táblázatok mutatnak rá a személyes történelemből felépülő helytörténetre: a földosztásra, a pártéletre. Amikor a településen még ma is személyesen ismert közigazgatásban dolgozók vezetésével újraindulhatott az élet, akkor mindenki próbálta megtalálni a helyét, szerepét a közösségen belül.

A település történetét nemcsak hivatásos történészek foglalták össze, hanem szerepet vállalt a közelmúlt papírra vetésében *Szabó Éva* is, aki jegyzőként tevékeny részese volt a történetek

alakításának. 1950-től szinte napjainkig kíséri végig a település életét. Megtudhatjuk, hogy a tanács miként szervezte a helyiek életét, hogy külön figyelmet fordított a fiatalokra, akik közül sokan a városokba költöztek, pedig szükség lett volna rájuk a helyi tsz-ben is. Kultúrház épült, mozi indult, könyvtár állt rendelkezésre mint megtartó erő. A vezetők és a közigazgatási formák változását név szerint és dátum szerint követhetjük. 1973-ban megszűnt a tanács és a téesz önállósága, beolvadtak Záhonyba. De ezt követően sem állt meg itt az élet: építettek utat, járdát, ifjúsági házat, bővítettek iskolát, óvodát. A tanulmány azt példázza, hogy nemcsak az írott források adnak valós alapot az emlékezet keretének, hanem a statisztikák és a korabeli újságok is hasznos információval szolgálnak. A képviselő-testület 1991-ben döntött arról, hogy kiválnak a záhonyi körjegyzőségből és önálló hivatalt hoznak létre. 1992. január 1-jétől működik polgármesteri hivatal a településen, amelynek jegyzője lett Szabó Éva. Az egyház felvállalta a szociális gondozást, a fejlesztések pedig – amelyeket évről évre követhetünk nyomon az írás segítségével – biztosították a lépéstartást a falu számára. *Szántó Gyula* polgármester után a település vezetőjének 1994-ben *Szűcs Dezsőt* választották meg, aki a jelen problémáinak megoldásán, ezáltal a jövő megalapozásán túl fontosnak tartja a múlt ápolását, szorgalmazza az emlékezést a világháborús emlékmű, a tájház és ez által a kötet által is.

A könyv második nagy fejezete a történelem után a tájról és az itt élő emberekről foglalja össze mindazt, amit tudni kell és lehet. *Kormány Gyula*, a Nyíregyházi Egyetem volt tanára, földrajztudós alapos, minden kérdésre kiterjedő munkájával a hétköznapi, általános ismerettől távolabb álló, ugyanakkor a mindennap megélt és a bennünket körülvevő természeti környezetre irányítja rá a figyelmet. A Tiszaszentmártonra jellemző sajátosságokat, ha nem lehetett konkrét felmérésre, adatsorra alapozni, akkor a táj jellemzőiből, a környezet feltárt értékeiből következtetve mutatja be. A földrajzi behatárolást követően a talajtípusokról, az éghajlati sajátosságokról, vízrajzi adottságokról szólva a tudományos bemutatás az életfeltételek vázolója egyben. A növény- és állatvilág történelmi kontextusba helyezése nem csupán a múltra tekint vissza, hanem tanácsot ad a jövőre vonatkozóan. A leírtakat a szerző által fotózott képek és összeállított ábrák, térképek teszik még érdekesebbé.

Kókai Sándor, a Nyíregyházi Egyetem tanszékvezető tanára Tiszaszentmárton településképét vázolja elénk. A falu funkcionális változásai nyomon követhetők a térszerkezetben. Az épített környezet visszatükrözi a táji és társadalmi jellemzőket. A szerző térképek segítségével, szemléletesen mutatja be a legfontosabb sajátosságokat (pl. utak találkozási pontja, település alaprajzi változása, a határhasználat rendje, a házépítéshez használt anyagok változása). A település életét meghatározta, hogy a lakosok általában növény- és gyümölcsstermesztéssel foglalkoztak. 1950 után hatással volt fejlődésére a záhonyi átrakó körzet fellendülése is, amely sokak számára biztosított újfajta munkalehetőséget, anyagi gyarapodást. Ennek köszönhetően haladt az infrastrukturális fejlesztés és a szolgáltatások fejlődése. A 2014-es szolgáltatásokat összegző táblázat a település gazdasági tükre. A tanulmány utolsó fejezete, amelyben a szerző a várható változásokat elemzi, segítség egy földrajztudóstól az előljárásnak a jövőbeni koncepció elkészítéséhez.

Révay Valéria, a Pannon Egyetem nyugalmazott tanára, nyelvész rendkívül nagy aprólékossággal kutatta fel azokat a hol szűkszavú, hol a szakember számára beszédesebb forrásokat, amelyek Tiszaszentmárton földrajzi neveire vonatkozóan legalább ráutaló adatokat tartalmaztak. Ezekből a településnév tudományos magyarázata után egy adattárat állított össze. Minden bizonnyal sokan böngészgetik majd szívesen az általa nagy munkával elkészített térképet is, olvasgatva a ritkán vagy akár soha nem halott neveket, próbálva lokalizálni, hogy ma hol lehet, vagy miként hívták korábban. A külterületi neveknek olyanokra is bukkanhatunk, amelyek ma már nincsenek is meg, vagy olyan érdekességekre, mint pl.: „*Cifra-fa... Egy csavart ágú fűzfá. A Zsejém felé menet mellette kell elhaladni. A feltűnő fa a tájékozódást segíti.*” A földrajzi nevek mellett intézmények, gazdálkodó egységek, épített emlékek magyarázatát és lokalizálását is megtaláljuk a rendkívüli szorgalommal és szakértelemmel összeállított tanulmányban.

Sallai József a helyi református egyház történetét is áttekinthette. A 16. század óta létező gyülekezet az 1600-as évek elején urának, Forgách Zsigmondnak katolikus hitére tért át, majd egy század múlva újra magyarul, a református szertartás szerint hallgatták Isten ígését. A 18. századból már maradtak fenn anyakönyvek, 1866-tól számadókönyvek is. Ezekből a nagy becsben tartott, helyben őrzött iratokból és a debreceni református levél-

tárban fellelhető egyházlátogatási jegyzőkönyvekből, összeírásokból, leltárakból körvonalazódik a korabeli tiszaszentmártoniak, papjaik és tanítóiak hétköznapi és hitélete. Feleleveníthető általuk a gyülekezet és a birtokos családok adományának köszönhető gyarapodás, a templom, az iskola, a paplak építése, szépítése, a presbitérium áldozatos munkája. A gyülekezet lelkészeit 1777-től kutatta fel a szerző, a presbitérium munkájában a 2014-ben résztvevőket közli. Az egyház az emberi élet minden fontos pillanatának részese a születésnél a kereszttel, a felnőtté válásnál a házasságkötéssel, az utolsó útnál pedig a temetéssel. A templomdombon volt az első temető, az ősök nyughelye. Az új temetőt is dombon nyitották, ahol ma már ravatalozó is áll a gondozott sírkert előtt.

Mint sok helybelit, úgy Sallai Józsefet is elröpítette az élet Tiszaszentmártonból: a nyíregyházi Vasvári Pál Gimnázium, majd az 1962-ben indult főiskola megbecsült, nagyhirű tanára lett. A tanítás mellett szorgalmas kutatóvá, a helytörténeti munkák segítőjévé vált. A megye és Nyíregyháza oktatástörténetének feldolgozása után saját faluja iskolájáról is írt e kötet számára egy tanulmányt. A református iskolára vonatkozó legrégebbi adatot egy 1805-ös jegyzőkönyvben találta. A dátum nélküli irat egy tanítói díjlevél. A debreceni református levéltárban lévő dokumentumokból feltárható, hogy a szentmártoni nebulók kinek a vezetésével, milyen körülmények között és mit tanultak. A 19. században még az jelentett fejtörést, hogy miként építsenek új iskolát és szüntessék meg a „túltömöttséget”, a 20. században pedig az, hogy háborús körülmények között, majd az államosítás követően miként tanítsanak. A református tanítók és az állami iskola igazgatói előtti főhajtás nekiknek összegyűjtése és közreadása, mint ahogy tisztelgés a pedagógusok előtt a Balassi Bálint Tagintézmény 2014–2015. tanévben dolgozó munkatársainak a felsorolása is.

Az iskola mellett az elmúlt évtizedekben nagy szerep jutott az ismeretterjesztésben, szemléletformálásban a könyvtárnak és a közművelődési fórumoknak. A korabeli forrásokra alapozva és saját hatalmas ismeretanyagára építve a helybeli *Leskovic Gáborné* vállalkozott ezek bemutatására az 1930-as évektől, amikor a lelkész és a tanító tudományos előadássorozatot tartott, az 1940-es években pedig műsoros esteket szerveztek. Voltak, akik könyvet, újságot olvastak, később a sport és az amatőr szín-

játszás is színesítette a szentmártoniak napjait, estéit. A könyvtár alapjait néhány szakkönyv teremtette meg. „1960-tól Sallai Áron tiszteletdíjas könyvtáros vegyes korösszetételű olvasótábort szervezett. A látogatók meglelégedéssel fogadták ajánlásait, de az olvasmányélmények megvitatásának is megszokott részese volt” – írja a szerző.

1959-re felépült a kultúrház, itt próbált a Pávakör, az Uranus Grup zenekar, itt működött a szerző vezetésével a Röpülj páva, valamint a kézimunka szakkör. Népszerű volt a mozi is. Ma a Millenniumi park, a teleház és a Sallai József tanár úr által adományozott régi tárgyakra alapozó helytörténeti gyűjtemény, a faluház a kultúra alappillére.

A kötet utolsó írása egy csodatükör, amelyet *Bodnár Zsuzsanna* etnográfus tart elénk írásával. Ebben meglátjuk a századfordulós tiszaszentmártoni hétköznapi életet. A korszakra vonatkozó néprajzi ismeretein alapulva helybeli adatgyűjtőktől kapott információk alapján vetíti elénk a falusi élet jellemzőit: a környezetet, amely meghatározta az életfeltételeket, az eszközöket, amelyek segítették a munkát, a gazdálkodás formáit és módjait. Nagy figyelmet szentel a háznak az építkezés módjától a berendezésen át a funkció részletezéséig. Elmaradhatatlan a táplálkozási szokásoknak és az öltözködésnek a vázolója. Terjedelmi okok miatt valóban csak ízelítő az írás és képzelet-megindítóak a szerző által készített, illetve archiv képek. Remélhetőleg a tanulmány végén megemlített számos egyedi érdekesség monografikus feldolgozására is módja nyílik a közeljövőben. Ezzel nem lezárja a múltat áttekintő kötetet, hanem megnyit egy új fejezetet a település életében: az értékmentés időszakát.

Ehhez kívánunk a tiszaszentmártoniaknak erőt, egészséget, elegendő pénzügyi forrást és olyan lelkes, lehetetlent nem ismerő szerkesztőt, tudós feldolgozókat, az érdekes korabeli fotók mellett a jelent folyamatosan megörökítő jó képeket készítő fotóst, mint *Sipeki Péter* és a kötet szépségéért, olvashatóságáért, megszeretéséért mindent megtevő tördelőt és nyomdászt, mint amilyen ennek a könyvnek az esetében volt *Szemán Attila* és *Tóth Imre*.

Ulrich Attila

2016. MÁRCIUS

Nemesi és Polgári Füzetek 1.

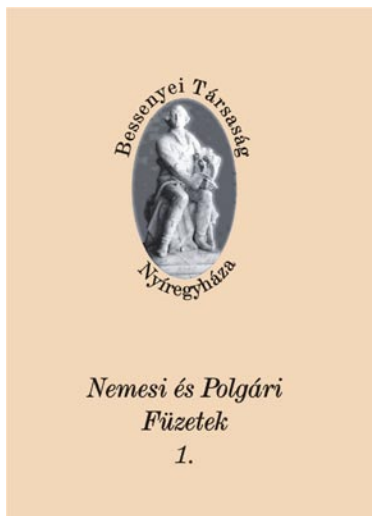
– egyesületi kiadvány –

A családkutatás vagy genealógia jelen korunk egyik reneszánszát élő történeti segédtudománya. Nem is olyan régen, 1945–1990 között tiltott, perifériára szorult segédtudomány volt csupán. Minden szabad rendszerben azonban az emberek egyik természetes vágya saját családjuk ismerete, őseikről szóló, őseiktől származó, hozzájuk írt levelek, megfakult fényképek felkutatása, családfájuk összeállítása.

A régi korokban is természetes érzés volt ez, ráadásul a feudális rendszerben a család (a családfák) ismerete elsődlegesen fontos eszköz volt a birtokolt javak (földek) megvédésére és a rokonsági öröklés mentén más földbirtok szerzésére.

Jelen korunkban a genealógia fontos segédtudomány-ág, amely gazdasági, társadalmi és politikai kapcsolatrendszerén keresztül jelentős szerepet játszhat az egykori sorsok feltárásában.

A Bessenyei Társaság által most megjelentetett kötet, reméljük, egy sor kezdete, amelyben egy gyakorlott kutató, *Komiszár Dénes* és még a pályája elején járó történész, *Kertész Tünde Fruzsina* fontos munkái jelennek meg. Mind a Horthy-, mind pedig a Bay családkról írt tanulmányok igen sok szállal kapcsolódnak köz-

vetve vagy közvetlenül Nyíregyházához, a megyénkhez, de országunk történetéhez is.

Reméljük, a családtörténettel foglalkozó kutatók kedvet kapnak ahhoz, hogy megkezdett vagy félbehagyott munkáikat befejezzék, és ezen elindult sorozat későbbi köteteiben közöljék!

*

Részletek a kötet tanulmányaiból.

Kertész Tünde Fruzsina

131 ÉV, KÉT ÉLETTÖRTÉNET

– Mikrotörténelem makro szálakkal –

Bay István 1805-ben kezdte írni elsősorban leszármazottai, utódaik számára visszaemlékezését, melyet azzal a számára tragikus momentummal kezd, hogy édesanyját, Nagy Eufrozina asszonyt hétéves korában vesztette el. Édesapja idősebb Bay István is meghalt, mielőtt fia betöltötte volna tizennyolcadik életévét. Mivel az író sok tekintetben – pl. családi ügyekben – igen tájékozatlan volt, úgy gondolta, saját gyermekei számára feljegyzést készít mindarról, amit megélt a magán- és közéletben, valamint a Bay család felmenőiről minden tudnivalót. A Bay familia Nógrád megyéből eredezteti magát, azonban ő már nem ott látta meg a napvilágot.

A Bay család egyik ága Nyírmadára települt, ami eredetileg a Madai család birtokában állt, azonban ezen familiának férfi ágon magva szakadt. Utolsó férfi tagja Madai Pál, akinek leánya Madai Zsófia volt. Madai Zsófia férjhez ment Karna Lajoshoz, akitől született fia, Karna Boldizsár, s az ő leánya Karna Borbála. Karna Borbála pedig Bay Mihályhoz ment feleségül. Ezen Bay Mihály volt az, aki Nógrád vármegyéből Nyírmadára települt. Az ő fiuk lett Bay István, akinek a felesége Rádi Zsuzsanna. Bay István igen jelentős személy a család ez ágának történetében. Ezen a földön ő volt a család alapítója és Szabolcs vármegye alispánja is.

...

Bay István visszaemlékezésének 1818-ban vége szakad, ő maga két évvel később, 1820-ban hunyt el. Az írást a már említett 1815-ben született Ferenc fia folytatja.

A HORTHY-CSALÁD A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN ELŐSZÓ

Sokat és sokan foglalkoztak Horthy Miklós életével, – ellentétes megítélésű – kormányzói tevékenységével. Családja történetével valamennyivel kevesebbet, de azokban is feltűnőek néhol az el-
lentmondások. Újabb adatokat tehát aligha lehetne hozzátenni az eddig is ismert történetekhez.

Nem kisebb feladatra vállalkozik ez a dolgozat, minthogy emléket állítson az országot 1920 és 1944 között irányító államfő őseinek; a kevésbé ismert rokon kapcsolatokat és felmenőket egy családfán feltüntetve. Nem a szenzációhajhászás miatt, hanem, hogy végre le legyenek írva azok az eddig nem ismert (elhallgatott?) tények is, hogy valójában kik azok a korai ősök, akiket a hivatalos és az ún. „rajongó” történetírás eddig figyelmen kívül hagyott; szándékosan vagy nem tudatosan.

Valószínűleg ez az, ami esetleg még szolgálhat érdekességekkel, újdonságokkal. Szilágyi László 1939-es Horthy-monográfiájában a család történetét bemutató fejezet végén ez a mondat olvasható – kissé sokat sejtetően, mégis titkolózóan: *„Elődei sorában női ágon olyan családok nevével is találkozunk, amelyek világtörténelmi szerepet tölthettek be.”* De hogy konkrétan kikre gondolt a szerző, az nem derül ki a tárgyalt részből.

Időben és távolságban messze elhagyva a Kárpát-medencét eljutunk az Atlantitól a Csendes-óceánig, aztán egyre közelebb kerülünk az ezeréves határokig és azon belül is a Felső-Tisza-vidékre, a történelmi Nagy-Magyarország északkeleti csücskébe. Mivel geográfiailag és időbelileg is ide kapcsolódott a legjobban a Horthy-család, a kenderesi és az emigrációs, majd a világban szétszórattott időszakot nem tárgyalja ezt a tanulmány.

A legérdekesebb talán a rokonok visszaemlékezése, ahogy ők látták a kormányzót.

Bessenyei és Kazinczy*

Ezzel az előadással a sátoraljaújhelyi székhelyű Kazinczy Ferenc Társaság köszöntését hozom a Bessenyei György Társaságnak. Talán éppen 30 éve annak, hogy itt szerepeltünk Nyíregyházán, a megyei könyvtárban. Akkor a két társasági elnök, Bánszki István tanár úr és Kováts Dániel tanár úr – mindketten örökös és tiszteletbeli elnökeink – barátsága és együttgondolkodása hozott össze bennünket, amely azóta is tart, bár változó intenzitással.

Elöljáróban szeretném elmondani, mit is jelent nekem Bessenyei György neve. Jelenti elsőként a magyar irodalom egyik legszebb tájleíró költeményét, *A Tiszának reggeli gyönyörűségét* – Önök nyilván ismerik. Ha Bessenyei György nevét meghallom, rögtön ez a vers jut eszembe, nem tudok betelni vele, időként újra és újra elolvasom. Élményét magam is megéltem, mert a Tiszának a tulsó partján van az én szülőfalum is, de Tiszaberceltől nem messze, és a közeli Bodrog is hasonló hangulatokat idéz.

*„A Tiszának partján virradok meg egyszer,
Hol ifjú életben jártam sok ezerszer.
Az ég boltozatját kék szín táblájával,
Tüzesedni láttam napnak sugarával.
Mosolyodni kezd az hajnal világunkra,
Világosságot nyújt zsibbasztó álmunkra.”*

– kezdi Bessenyei a versét így, és azzal fejezi be, hogy

*„Ilyen az hely, ahol életre születtem,
S e nagy természetnek férfi tagja lettem.”*

* A Bessenyei Társaság 2016. április 28-i György napi ünnepségén elhangzott előadás szerkesztett változata.

Engem a vers tökéletesen eltalál, s ha Petőfi nem írta volna meg a maga *Alföldjét* és *Tiszáját*, akkor azt mondanám, hogy ez a magyar irodalom legszebb tájleíró költeménye.

A másik megjegyzés: egy tanítás, mely a költőtől való.

Miről is van szó?

Az ifjú Kazinczy – még mint pataki diák – 17 éves korában lefordította Bessenyei *Der Amerikaner* című művét magyarra, s levélben kérte ki az akkor már tekintélyes író véleményét munkájáról, s a maga tehetségéről vagy tehetségtelenségéről. Bessenyei dicsérően és elismerően nyilatkozott, s a következő tanácsot adta a fiatal Kazinczynak: *„Ne szűnjön meg az úr szívének hajlandóságai után menni, és az emberi viselt dolgoknak ahhoz a dicsőségéhez közelíteni, melyre szeméit csaknem bölcsőiből láttatik vetni.”* – Ez a „szív hajlandóságait követni” örök igazság, és úgy hiszem, az élet minden területére vonatkozik, nemcsak Kazinczynak szól: ne tagadjuk meg magunkat, érzéseinket, gondolatainkat, vonzódásainkat, semmilyen körülmények között. Még akkor sem, ha ez veszélyekkel jár együtt. Kazinczy mindvégig, egész életében tartotta magát ehhez a tanácshoz.

A harmadik megjegyzés egy kicsit prózaibb, de nekem fontos és érzékeny pontom az, hogy a Nyíregyházi Főiskola (most már egyetem) – nem viseli Bessenyei György nevét. Milyen szépen hangzott: Bessenyei György Tanárképző Főiskola. Ahová magam is jártam magyar-történelem szakra. Megbocsáthatatlan mindazoknak, akiknek közük van hozzá, hogy a debreceni egyetem nem viselheti Kossuth Lajos nevét, a szegedi egyetem József Attiláét, az ottani főiskola Juhász Gyuláét, a pécsiektől elvették Janus Pannoniust, a sárospatakiaktól Comeniust és sorolhatnánk. Hátha egyszer józan észre tér a hivatali bürokrácia és meggondolják magukat az illetékesek.

Áttérve most már a két író, költő párhuzamaira, hasonlóságára és különbözőségeire.

Mindketten hasonló vagy ugyanolyan gyökerekkel rendelkeznek. Ősi, középnemesi, kálvinista családból származnak, a Partiumból, az Erdélyt és Magyarországot elválasztó vagy összekötő vidékről. Én Szabolcs megyét is kicsit ideszámítom, a szülőfalu Tiszabercel, a bihari Érsemjén pedig – Kazinczy szülőhelye

– kifejezetten az. Ez a vidék ontja az elsőrangú írókat, költőket a kezdetektől. Nincs még egy tája az országnak, amely ennyi nagyságot adott a magyar irodalomnak. Gondoljuk el: Bessenyei, Kazinczy erről a vidékről származott; de nem messze Szödemeter, Kölcsey szülőfaluja; az Érmelléken, Érmindszenten Ady Endre; délebbre Arany János Nagyszalontán; Nagykárolyban a távolabbi múltból a bibliafordító Károli Gáspár és sorolhatnánk. Van valami itt a levegőben, vagy a földben, hogy ezen a tiszta magyar vidéken szárnyakat kap a szellem évszázadokon át.

Közös az is a sorsukban, hogy mindkettejüket a közeli sárospataki iskolába küldik tanulni. Az ősi kollégium, ha nem is ad korszerű ismereteket, de ad emberi tartást, fegyelmet és hazafiasságot. Bessenyei ugyan csak 5 évet töltött itt, 8 éves korától 13 éves koráig, de ez is életre szóló hatással volt rá, hiszen pataki szobrának talapzatára az ő sorai kerültek: Idézem: *„Erkölcsmnek tisztaságát érdemeknek, azaz kegyelmetek nevelése módjának hálaalom örökre.”* Nem véletlen tehát, hogy 1806-ban, halála előtt 5 évvel írásainak egy részét a sárospataki iskola könyvtárának ajándékozta. – Hasonlóképpen Kazinczy is, aki szinte jelképes összegért adta át a pataki kollégiumnak Európa híré és értékű metszetgyűjteményét.

Kazinczy 10 évig tanult a pataki kollégiumban; ő pedig a következő szavakkal méltatja az iskola érdemeit: *„és mégis: Patak, minden fogyatkozások mellett, mely fiakat nevele már akkor is! Mert a tanulás inkább függ a tanuló szorgalmától, mint a tanítótól; mert Pataknak hússzezer kötetnyi bibliotékája van, s a könyvek a tanulók szobáikba is kiadattak, mert az igyeksző gyertyát gyújt a másika gyertyájánál...”* Tehát tartsuk magunkat mindig a példához, a példát adóhoz, a jobbhoz, az értékesebbhez, a nemesebbhez.

Lépünk a gyermekkorból az ifjúkorba! Képzeljünk el egy 19 éves szép férfiút, aki kinőtt egy magyar ágból, egy Isten háta mögötti vidékről – és az akkori Európa egyik fővárosába került, Bécsbe. Ez volt a *testőr*. Nemcsak szép férfi, de okos és tehetséges is, mert rövid idő alatt megtanul németül, franciául és angolul. Hamarosan érvényesül, de a fényes Bécs és a sok előkelő dáma sem feledtetheti el vele hazáját, a Tisza partját, magyar nyelvét, a hazai tudományok előmozdításának szándékát. Ő bizonyosan el-

mondhatja Kölcsey Ferencsel, akivel szintúgy egy-gyökerű, mint Kazinczyval:

*„Büszke magyar vagyok én, keleten nő törzsöke fámnak,
Nyugoti ég forró kebelem nem tette hideggé.
Szép s nagy az, ami hevét, szerelemmel tölti be lelke
Honi szokás és föld, örököm kard s ősi dicsőség.”*

Azért ír, fordít, javasol, kezdeményez ügyeket, hogy az elmaradt, feudális szemléletű Magyarországot kimozdítsa ebből az állapotából. Fő célként a nemzeti nyelven kiművelendő tudományt jelöli meg. Ezért írja meg az *„Egy tudós társaság iránt való jámbor szándék”* című dolgozatát, amely tulajdonképpen a tudományos akadémia tervezete, 1790-ből. És milyen érdekes, hogy ebből a javaslat-tervezetből következik, hogy 35 év múlva, amikor megéri a gondolat és elkövetkezik a tett, Széchenyi István 1825-ben felajánlja egyévi jövedelmét az akadémia megalapítására. Kazinczy Ferenc pedig alapító tagja lesz az akadémiának, s talán ismét nem véletlen, hogy rajta kívül még két sárospataki tudós, illetve nagytekintélyű közéleti ember: gróf Teleki József az elnöke, Kövy Sándor jogtudós pedig szintén első akadémiai tagja.

Bessenyei György is elmondhatja magáról, amit Kazinczy így fogalmazott meg: *„Nekem elég érdemem volt kitisztítani a műveletlen berkeket, hogy az istenfiak szabadon futhassanak rajtok.”* Kik voltak ezek az „istenfiak”, akiknek Bessenyei és Kazinczy kitisztították az utat? Egy fényes sereg: a Kisfaludyak, Vörösmarty Mihály, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Arany János, Jókai Mór. Ha Bessenyei és Kazinczy nem végezték volna el úttörő munkájukat, nem lett volna irodalmunkban ez a reformkori nagy nemzedék. Sőt, egészen Széchenyi Istvánig, a legnagyobb magyarig vezet az út, hiszen Kemény Zsigmond kijelentése szerint *„Széchenyi elődje Kazinczy volt”*.

Az is egyértelműen kimondható, hogy Bessenyei és Kazinczy az akkori magyar világ legműveltebb emberei voltak. Bessenyei Voltaire-t, Rousseau-t, Holbachot olvas, a felvilágosodás legnagyobb francia és német gondolkodóit. Filozófiai gondolkodásában nem marad el mögöttük. A *Holmi* és a *Természet világa* című művei ma is megállják helyüket, s csodálhatjuk, hogy több mint 200

évvel ezelőtt Bessenyei György milyen magaslatra jutott. Nincs hozzá hasonlítható a korabeli magyar művelődésben.

Kazinczyban is ekkora tűz, tudásszomj és tenni akarás égett. Moliere-t fordít, elsőként s egyedül Magyarországon ő ismeri fel Goethe nagyságát és világirodalmi elsőségét, sőt Shakespeare-ét is. Az angol klasszikus nevét még csak nem is hallották itthon, amikor lefordítja először magyarra a *Hamletet*. Nyilván fordítása nem hasonlítható Arany Jánoséhoz, mert az máig meghaladhatatlan, de gondoljuk el, hogy az legalább 50 évvel később született, amikor nyelvünk túljutott a nyelvújítás vajúdó évtizedein, s letisztult, korszerűsödött, jórészt megszabadult vidékiességétől. De Kazinczy nemcsak az irodalomban mutatott utat, hanem egyéb művészeti ágakban is. Például a képzőművészetben: rendszeresen látogatja a bécsi Belvedert, a Szépművészeti Múzeumot; felfedezi és segíti az első magyar származású szobrászt, Ferenczy Istvánt. Szorgalmazza a portréfestést, ezzel mecénatúrát teremt: sok kortárs arcképe így maradt ránk; sőt ő kezdeményezi a könyvek illusztrálását. Vagy például a zeneművészetben; a bécsi teátrumokban az előadásokon, ha teheti, mindig ott van, így élőben látja és hallja *Mozartot*; idézem: „*Mozart az orcestert igazgatá, fortepianóját vervén*” – azaz Mozart vezénylő a zenekart, és erőteljesen zongorázott. Ki mondhatja el ezt még magáról az akkori magyarok közül?

Bessenyei és Kazinczy életének és munkálkodásának még két vonatkozására szeretnék kitérni. Az egyik a vallás és a vallásfelekezetek dolga, melynek abban a korban igen nagy szerepe és jelentősége volt. Mint már említettem, mindketten ősi kálvinista családból származtak. Bessenyei Bécsben, az udvarnál 1773-tól a protestánsok ügyvivője volt, miután kilépett a testőrségtől. Közel 6 évig töltötte be ezt a hivatalát, de megharagudván saját felekezetének torzsalkodó csoportjaira, heves indulattól vezérelve kilépett, s áttért a katolikus vallásra, amelyet ugyan egész életében bánt, de nem a felekezetváltás miatt, hanem azért, mert tudta, hogy nem ez a megoldás, s itt egészen másról van szó. Ha röviden össze akarnánk foglalni Bessenyei vallással kapcsolatos világnézetét, akkor azt mondhatnánk, hogy már egészen fiatal korától a *deizmus* jellemezte felfogását. A deizmus elismeri a világ isteni teremtését, vallja Isten létét, de kizárja őt a világból, és a világ és az ember fejlődését saját belső törvényszerűségeiből vezeti le. Tehát:

az embernek a természeti és társadalmi törvények alapján kell felépítenie a körülvevő világot, és saját magának kell kiküzdenie boldogulását-boldogságát. Időskori műveiben, főleg *A természet világában* még ezen is túlmegy, s szinte a materializmusig jut el. Nem véletlen, hogy a hatóság figyelteti; műve nem jelenhet meg; amiért is 1804-ben, halála előtt 7 évvel végleg leteszi a tollat.

Bessenyeihez hasonló Kazinczy gondolkodása. Őt a *panteizmus* fogalmával szoktuk jellemezni, amely lényegét tekintve megegyezik a deizmussal. Ő ugyan nem vált felekezetet, pedig ha ezt megteszi, akkor talán nem bocsájtják el királyi tanfelügyelői állásából 1790-ben II. József halála után, egy újabb rekatolizációs időszak kezdetén. Azonban katolikus grófkisasszonyt vesz feleségül, Török Zsófiát, akit Sophieként szoktunk emlegetni. Édesanyja, Bossányi Zsófia egész életében nem bocsátja ezt meg, de végig boldog családi életet élnek. Fiaikat reformátusnak, lányaikat katolikusnak keresztelik; baráti körében egyaránt vannak pápisták és kálvinisták; ő pedig egy időben a sátoraljaújhelyi református gyülekezet főgondnoka is volt, jó néhány éven keresztül. Így vallott: *„Én protestáns vagyok, s azt mondom, hogy bennem lakik a kis bíró s az Igazságot szabad mind a história, mind a filozófia útján nyomoznom”*. Azaz: a „kis bíró” a saját lelkiismerete, s ezt nevezhetjük akár *lelkiismeret-vallásnak* is. A felekezeti kérdésekről pedig véleményét a következőképpen fogalmazta meg: *„... barátok közt elég, ha a szív jár egy úton; a meg nem egyező ízlés és gondolkodás éppen úgy nem árt a barátságának, mint a különböző religió”*.

Zárjuk le ezt a témát egy anekdotaszerű történettel, amelyet Szirmay Antal történetíró jegyzett le, egy kortárs, aki Bessenyei Györggyel éppen egy évben, 1747-ben született: *„A vallás feletti vetélkedés alkalmával valaki így szólt a különböző vallásúak képviselőihez: Én tudnék csinálni szisztémát vallás dolgába; legjobb volna, ha minden jobbágy orosz volna, hogy vele mennyivel többet lehetne elhíttetni. Ha minden katona volna kálvinista, hogy az előre való rendelést (predesztinációt) erősen hívén, nékimenne vaktában az ellenségnek. Ha minden prókátor volna lutheránus, hogy mind a két részre hajló lehetne. Ha minden szép menyecske volna pápista, hívén azt, hogy csak gyónja meg, és akármely vétkei megbocsájtatnak. A király és a minisztérium volna naturalista, hogy mind nevetne benneteket”*.

Nézzük most, befejezésül, az öregkort. Bessenyei 1782 őszén tért haza Bécsből. 35 éves volt ekkor, korántsem öreg. 29 évet élt még, 64 éves korában halt meg: és milyen körülmények között és mit alkotott?

Bécsben tehát 1782-ben II. József megszünteti udvari könyvtárosi állását, megvonja fizetését, és csak kis összegű nyugdíjat kap. Visszatér ősei birtokaira, előbb szülőfalujában, Bercelen, majd Feketetótin gazdálkodik. Később a sokasodó családi perpatvarok elől a Berettyó melletti Pusztakovácsiba (Bakonszeg) költözik, és itt is marad élete végéig. Magány, a fényes élet után a vidéki szegénység, betegség lesz osztályrésze, a hajdan oly kedves testvérével, az írói ambíciókat is tápláló Sándorral végképp összevész, éveken át pereskednek. Ezidőtájt készült műveit a cenzúra nem engedi megjelentetni, s azok egy része elvész. Az udvari kancellária pedig utasítja a megye alispánját, hogy figyeltesse.

Mégis, mindezek ellenére ekkor következik el második alkotói korszaka. Ahogy *Nadányi Zoltán* írja *A testőr* című szép versében:

*„Útt csendben a tornác zugán
és nézte a bukó napot.
Aztán a toll után kapott,
Utolsó szalmaszál után.*

...

*Bizony, utolsó szalmaszál.
Bizony fuldoklik, aki él.
De aki több a többinél,
E szalmaszállal partraszáll.”*

Ekkor írja meg egyik legnagyobb művét, *A természet világát*, fordít és átdolgoz filozófiai és történelmi műveket; ekkor készül a *Tariménesz utazása* című regénye és *A bihari remete*. Az 1804-es esztendő termése pedig *Az értelemnek keresése a világnak tesztében és határa annak ismeretében*.

1804-ben teszi le végleg a tollat; 7 évet él még, nem ír többet. De addig az „utolsó szalmaszállal”, a tollal megmutatta, hogy partra lehet szállni, maradandót alkotni, bármilyen körülmények között is.

Kazinczy sorsa hasonló ehhez. Őt is – afféle okból, mint Bessenyeit – elbocsátják iskolafelügyelői állásából; jövedelem nélkül marad, kénytelen megválni a kassai fényes társaságtól és művelt köröktől. Hová húzódott vissza? Alsóregmecre, ebbe az eldugott kicsiny faluba, szüleinek – pontosabban anyjának – házához, s akkor kezdi építgetni széphalmi házát is. Nézzük az akkori Alsóregmecet: milyen körülmények között élt és lakozott ez az európai látókörű, művelt, társaságban élő 30-31 éves fiatalember?

Beérkezünk a Kazinczy korabeli faluba:

„Az, aki Újhelybőljövén, Felsőregmec felé megyen, Alsóregmecre beérvén, jobb kézre legelébb is egy régi, roskadó félben való viskót talál, mellette Újhely felé egy kis szilvás, és Csörgő felé egy nem nagy veteményes kert vagyon; s benne most 1794-ben Kracsó Mihály zsellér lakik. Ennek előtte ott Ignát nevezetű kondás lakott, de kiholt, s maradéki elszéledtek.”

Nézzünk be a Kazinczy-telekre!

„Midőn ez a házhely Kazinczy József atyámra általszállott, következendő épületek állottak rajta: az utca mentén a kapu mellett egy dőlő forma lóistálló fából és particsból; szalmával befedve. A ház egy része kémény alatt kőből, a többi része rovott fából, körülte folyosó; fedele bikkszindely.... A csűr fából, szalmával befedve, felette alacsony és igen szűk. A kerítés sövény volt.”

Az udvar: *„Maga a ház, a konyha cselédházzal, kamarával és pincével, kőből... A lóistálló fából, szekérszínnel... A majorban... egy hosszú sor tehénistálló fából, tapasszal.... Ezzel általellenben egy roskadó ól áll... Formája az udvarnak: kapu, kis kapu a kökerítésben, lóistálló, a kocsis kamarája, szekér szín, konyha, cselédház és kamara, pince, lúd és tyúkól, régi ól, tehénistálló, major udvar, kút, csűr, kukoricás, pitvar, pince, fűtő, lakóházak...”*

– Miért mondtam el mindezt? Mert kiáltó az ellentét a körülvevő állapotok és azon tevékenység között, amit Kazinczy itt végez – tisztesség ne essék szólni – a tyúkszaros udvaron. Mit is? Folytatja írói működését, szerkeszti a Kassán elkezdett *Orpheus* új füzetét, Rousseau-t, Moliere-t, Goethét, Shakespeare-t fordít, korabeli folyóiratokba ír, levelezik barátaival, a magyar irodalom jeles képviselőivel. Alsóregmecen kezd kifermődni az a módszer, amely a levelek százaival szervezi meg a formálódó írói társadalmat, s amely később Széphalmot híressé teszi. Levelezésük tár-

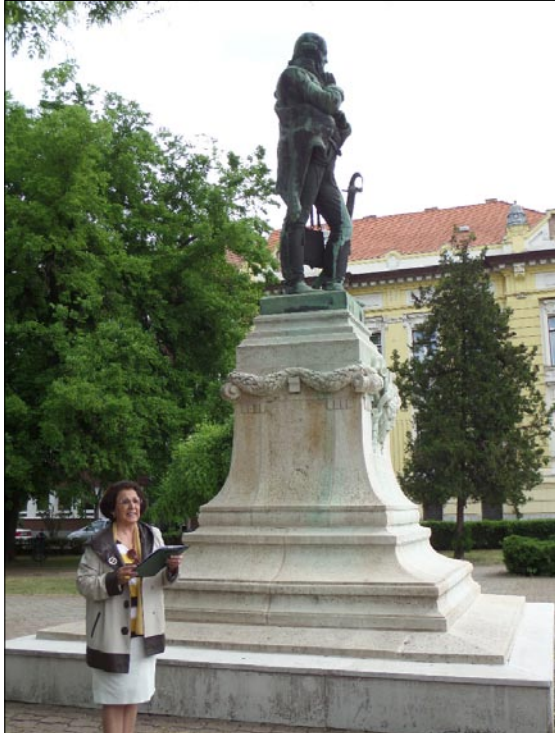
gya a szabadkőművesség, a könyvkiadás, nyelvhelyességi viták, ízlésfejlesztés, műfordítás, vallási és felekezeti véleménycsere, társaságkötés, hírek a francia forradalomról stb.

Ez ám a példa! Arra, hogy az ember – bárhová veti is sorsa – mindenhol megállhatja a helyét, megtalálhatja küldetését.

Pedig még csak ezután következik a 6 és fél év rabság az osztrák birodalom börtöneiben. Kibírja. Szabadulása után néhány évig hányattatás; még családja is alig akarja befogadni. Szinte folyamatos szegénység; 8 gyermek, pereskedések öccsével és sógorával, gyakori betegeskedések. Kazinczy mégis boldog ember: szeretettel van együtt a nagycsalád; magasrendű szellemi örömei vannak; vezérszerepével megtörténik a nyelvújítás, és megszületik az új magyar irodalom, színre lép a reformkor nagy nemzedéke. – Mint Bessenyei kezében, ott volt az „utolsó szalmaszál”, a toll. Ha Bessenyeinél *Nadányi Zoltánt* idéztük, Kazinczynál *Ozsvald Árpáddal* mondhatjuk:

*„Széphalom, kicsiny sziget – te hitted, hogy kontinens, –
hogy szavadnak súlyos, s amit üzensz,
az példa lesz társaknak, késő unokáknak.”*

Tisztelettel gondolunk példaadó elődeinkre: Bessenyei Györgyre és Kazinczy Ferencre ezen az ünnepi alkalmon is.

A Bessenyei-szobor 2016. évi koszorúzására*

„A jóra való igyekezetben megszűnni alacsonyság volna.”

Az itt fölénk magasodó Bessenyei György – Társaságunk eszményképe –, az a férfiú, aki a magyar művelődéstörténet egyik legnevezetesebb alakja volt, aki a nemzeti önérték és önbizalom megteremtéséért folytatott harcában sokat küzdött, vívódott az ernyedés és fásultság ellen, aki a XVIII. századi magyar felvilágosodás elindítója, az akadémia első megálmodója, valamint az európaiság tudatos és fáradhatatlan harcosa volt.

Napjainkban a fiatal és a magasán képzett értelmiség mindenképp európai, sőt nyelveket beszélő világpolgár. Ám az európaiságért, a boldogulásunkért való küzdelem szüntelen teendő is ad életünknek. A demográfiai válság, továbbá a lakosság összetétele révén újratermelődik az alulképzettség. A megbolydult nagyvilágtól érintett napjainkban pedig szent feladat kultúránk és anyanyelvünk védelme – ahogyan Bessenyei idejében is.

Sorsa predestináció volt. Belső tűz készítette az önművelésre, melynek következtében látott: „világosodik már” – írta. Nemzetben és történelemben gondolkodott, érzett, kutatott, értelemből keresve a boldogság és boldogulás útját. Felvilágosult gondolkodóként a tudomány és a művészet terjesztésével kívánta művelni a nemzetet. Mint minden tiszta és nemes erkölcsű alkotó sokszor elbizonytalanodik munkája esetleges hiábavalóságán, az emberi gyarlóságok megtapasztalása és a felelős kiállások hiánya miatt.

A küzdelmek által hiúság nélkül való magányos lélekké lett; még hiteles arckép sem maradt fenn róla, ami az 1890-es évek végén e

* A Bessenyei szobor 2016. május 2-i koszorúzásakor elhangzott beszéd szerkesztett változata

szobor megformálóját természetszerűen nehézség elé állította. A napokban hangzott el a Megyeháza Bessenyei nagytermében a következő anekdota: a képzőművészetet nagyra tartó Kazinczy (akiről több mint 40 portré is készült) képet kért az idős Bessenyeitől, hogy rézbe véssesse azt, de kurtán-furcsán hangzott a nagy gondolkodó és művészetkedvelő Bessenyei válasza: „*Én a képemet csak elevenen használok*”. Ebből érzékelhetjük a tudatos szerénység kinyilatkoztatását.

Nem ismételném az újraalakult Bessenyei Irodalmi és Művelődési Társaság immár 28 éve itt ünnepi beszédet mondóit, a felkért szónokokat a parádés ünnepegekről, a megye első köztéri szoboravatásának dicső történetéről. Az emlékezések az egyedülállón hagyományteremtő céllal évenként megjelenő Almanach-sorozatból olvashatók. Irodalmi tevékenységéről és kulturális szerepéről beszélnek most inkább. Annyit mégis, hogy Nyíregyháza lakosainak nemes cselekedete a közadakozással múlhatatlan, hogy a városi és megyei előljárók az „*Emeld nemzetedet, ez legyen törvényed!*” Bessenyei-intelmet magukénak tudva cselekedtek. Nemzeti elkötelezettségre vall, hogy a szoborállítás csak hazai anyagból és hozzáadott értékből valósulhatott meg, melyben jelentős előkészületi, szervezési, lebonyolítási feladatot vállalt az 1898-ban alakult Bessenyei Kör, a jogelőd társaság. A mű Kallós Ede alkotómunkáját dicséri.

Bessenyei György 1747. évi születésétől 1811. évi haláláig bejárta a népmesehősök életútját. Családja a tehetős köznemességhez tartozott. A sokféle szétszórt földbirtok irányításához szükség volt mind a nyolc fiúra. Éppen ezért csak öt évig tanult a sárospataki kollégiumban: 8-tól 13 éves koráig, utána apja hazavitette gazdálkodni. 1765-ben, 18 évesen jutott két bátyja nyomdokán Bercelről egyenesen Bécsbe, Mária Terézia testőrei közé. Itt döbbsen rá hazája mérhetetlen elmaradottságára és saját műveletlenségére. Szívós önműveléssel kezdte pótolni tudásának hiányait, nyelveket tanult, mohón szívta magába a korszerű műveltséget, és megismerkedett a Bécsben divatos felvilágosodott eszmékkal. Testtársaiból önképzőkört, önművelő társaságot szervezett. Magánéletéről keveset tudhatunk. Lükettőbb napjai mintha irodalmi tervezgetésbe – ösztöne, veleszületett „kedves indulata”, lélekhangja szerinti munkálkodásba – olvadtak volna.

1772 – a magyar irodalomtörténet nagyon fontos dátuma. Ettől az időponttól számítjuk nemcsak a magyar felvilágosodás megindulását, hanem egész újkori irodalmunk kezdetét is: korszakhatár a régi és az új magyar irodalom között. Ebben az évben egyszerre

több műve is megjelent nyomtatásban, összesen öt, köztük egyik legértékesebb drámai alkotása, az *Ágis tragédiája*. De készen volt ekkor már a *Buda tragédiája* és *Hunyadi* című eposza is.

1773 elejéig szolgálta hűségesen a királynőt, ekkor azonban ki-lépett a gárdából. Hízásra hajlamos alkata és betegsége, de irodalmi ambíciói is sarkallták erre a lépésre. Bécsben polgári hivatalt vállalt: a hazai református egyház ügyvivője lett az udvarnál. Tele volt írói tervekkel, egy tudós társaság életre hívásán is buzgólkodott.

1777-ben *Bessenyei György Társasága* címmel verseket jelen-tetnek meg Bécsben; főleg Bessenyei és Barcsay Ábrahám művei találhatóak egy kis kötetben. 1779-ben, amikor Pesten járt, kigon-dolták ugyan néhányan a Hazafiúi Magyar Társaság tervét (az el-nök Orczy Lőrinc, a titkár Bessenyei, a jegyző Ányos Pál lett volna), a működésére azonban nem került sor.

1779-ben áttért a katolikus hitre, hogy állást kaphasson Bécsben: Mária Terézia az udvari könyvtár címzetes őrévé nevezte ki jelentős ös-szegű évjáradékkal. Ezt az évdíjat 1782-ben II. József megvonta tőle, ezért a megélhetési gondjai miatt kénytelen volt elhagyni Bécset.

1782 őszén, 35 évesen hazatért Bercelre, a szülői házba, majd néhány év múlva visszavonult Bihar megyei birtokára: 1787-től Pusztakovácsiban gazdálkodott. A negyvenéves Bessenyei ettől kezd-ve a „bihari remete” életét éli. Visszavonultságában sem lett hűtlen az irodalomhoz: ezek a művek – köztük igen jelentősek – kéziratban ma-radtak, például *A természet világa* című hatalmas, több mint tízezer soros filozófiai költeménye vagy *A bihari remete* című értekezése.

1804-ben készült el *Tariménes utazása* címmel a nagy ter-jedelmű, öt könyvre osztott államregénye, mely csak 126 évvel később, 1930-ban látott napvilágot.

Bessenyei kulturális programjáról

Bessenyei György az új magyar irodalom első programadója. Rendkívül termékeny író volt, alkotott az irodalom mindhárom műnemében: a lírai versektől kezdve a klasszicista verses tragédiákon és prózai vígjátékon át az eposzig és regényig. Hozott mintát mindenkől – mondták. Elsősorban mégsem szépiróként tartja számon irodalomtörténetünk. Többre értéke-li értekező prózáját és ezzel kapcsolatban programadó szerepét.

Kulturális programját szép, világos és tömör prózában írt ta-nulmányokban, ún. röpirataiban fejtette ki. Ezek a következők:

Magyarság ('78), *Magyar néző* ('79), *A holmi* ('81), *Egy magyar társaság* iránt való jámbor szándék. Ez utóbbi nyílt levél a magyar főrendekhez, amit Révai Miklós, a neves nyelvész és költő 1790-ben a szerző nevének említése nélkül adott ki.

Röpirataiból kibontakozik a felvilágosodás által ihletett gondolatmenet, a kulturális program:

- a távoli és a legfőbb cél a „közboldogság”, a „közjó”, az „ország boldogsága”;
- a „közboldogság” legnagyobb akadálya a tudatlanság, a nép műveletlensége;
- a tudatlanságot csak úgy lehet megszüntetni, ha minél szélesebb körben elterjesztjük a modern tudományokat;
- a tudományterjesztést csakis egy-egy nép anyanyelvén lehet megoldani;
- a magyar nyelv egyelőre alkalmatlan a tudományok népszerűsítésére, mivel még nincs sem elég „ereje”, sem „elégsége” az új gondolatok és érzések kifejezésére;
- ezért a legsürgősebb feladat a nyelv művelése, „pallérozása”, tökéletesítése;
- a nyelvművelő munka leghatásosabb eszköze a szépirodalom, mindenekelőtt a fejlett nyelvekből való fordítás. Teremtsünk hát – ha kell a semmiből szépirodalmat (Bessenyei túl kívánt lépni a korábbi századok művein), próbáljuk ki sokféle műfajban a nyelvet, támogassuk a könyvkiadást, segítsük a magyar színházi élet kibontakozását, alapítsunk folyóiratokat; hozzunk létre a nyelv ápolására, az irodalom támogatására egy tudós társaságot, akadémiát, készítsük el a magyar nyelv grammatikáját, állítsuk össze szótárát!

Művelődési koncepciójában az irodalom olyan művészi tevékenység, amely nélkülözhetetlen és közvetlen eszköz a közboldogság elérésére. Programjában még nem merült fel az eredetiség követelménye: szerinte a magyar irodalom része minden világi témájú magyar nyelvű könyv, írás, függetlenül attól, hogy fordítás-e vagy sem. Ebben a korban fordításon is „magyarítást” (azaz adaptálást) kell értenünk. Legfőbb követelése a magyar nyelvűség.

Az akadémiát követelő s ennek működési szabályait is kidolgozó *Jámbor Szándék* legelején a következőt írja: „Az ország

boldogságának egyik legfőbb eszköze a tudomány. Ez mentől közönségesebb (közérthetőbb) a lakosok között, az ország is annál boldogabb. - A tudomány kulcsa a nyelv, mégpedig a számosabb részre nézve, amelynek sok nyelvek tanulásában módja nincs, minden országnak született a nyelve. Ennek tökéletességre való vitele legelső dolga légyen annak a nemzetnek, amely a maga lakosai között a tudományokat terjeszteni, s ezek által amazoknak boldogságokat munkálkodni kívánja.”

A *Magyarság* című értekezés Bessenyei kulturális tervei- nek nyelvi vonatkozásait bontja ki szenvedélyesen vitázó hangon. Elcsodálkozó megdöbbenéssel állapítja meg, hogy a magyar nemzet „*a maga anyanyelvét felejteti láttatik*”, éppen akkor, amikor „*minden haza önnön nyelvét emeli, azon tanul, azon perel, kereskedik, társalkodik és gazdálkodik*”, midőn más nemzetek már anyanyelvüket használják a társadalmi és művészi élet minden területén. Az „*aranyhegy*”-hasonlattal érvelve szembeszáll a magyar nyelv értéktelenségét hirdetőkkal: amilyen ostobaság egy „*aranykövel*” tele hegyre azt mondani, hogy nem ér semmit, mivel nincs bánya s bányász benne, a magyar nyelv sem tehet róla, „*ha fiai őtet sem ékesíteni, sem nagyítani, sem felemelni nem akarják*”. Ebben a röpiratában is felhangzik a figyelmeztetés: „*Jegyezd meg e nagy igazságot, hogy soha a földnek golyóbisán egy nemzet sem tehette addig magáévá a bölcsességet, mélységet, valameddig a tudományokat a maga anyanyelvébe bé nem húzta. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.*”

A *Magyar nézőben* is az új, világi magyar irodalom megteremtését sürgette. Vissza-visszatérő vonás az a követelés is, hogy az irodalom hasznos legyen, tanítson, műveltséget terjesszen. Műveiben Bessenyei arra tanít, hogy merjünk, akarjunk tisztán, világosan látni, becsüljük meg kultúránk erejét és értékét. Legyen minden magyar részese a kultúra nemzetfenntartó kincseinek. Tanuljunk meghozni érte a szükséges áldozatot. Ez napjainkban is alapvető feladat. Halálának 200. évfordulójára, 2011-ben műveiből társaságunk ezért is készítette el a Bessenyei breviáriumot, rövidítve az életmű legjavát, célul tűzve az olvasók, a fiatalabbak megszólítását. Munkálkodunk, hogy az utódok tudatosan strázsáljanak, őrizzék a lángot.

Tisztelegjünk most újra a nagy szellemi előd előtt, kinek szobra bekerült a város értéktárába és kinek „*Szelleme az idők szellemében árad és az utódokban arat diadalt*”. (Sajó Sándor)

Nagy Éva

2016. JÚNIUS

A Bessenyei Társaság élete, 2016. január–június

– beszámoló a vezetőségválasztó közgyűlés számára –

A huszonkilencedik éve működő Társaságunk – hagyományainak és névadójának, valamint elődeinek szellemi útmutatásait szem előtt tartva – 2016-ban is változatos programot ajánlott és teljesített tagjainak és az érdeklődőknek.

Irodalmi, művelődés- és helytörténeti előadások, kötetbemutatók, névadónk tiszteletére rendezett programok és szabadtéri bográcsozás jelzi kulturális és társasági életünk többszínűségét.

Januárban *Bakajszka András* magyar szakos gimnáziumi tanár tartott élvezetes, a humort és az ömiróniát sem nélkülöző előadást Rákos Sándor öregkori költészetéről.

A februári kötetbemutatón *Kujbusné Mecsei Éva*, a Megyei Levéltár igazgatója és *Sallai József*, a helytörténeti kötet szerkesztője Tiszaszentmárton település gazdag földrajzi, történeti és társadalmi életével ismertetett meg bennünket.

Március végére sikerült megjelentetnünk – társasági tagjaink támogatásával – a Bessenyei Almanach 2015 című kiadványunkat, mely 2005 óta reprezentálja munkánkat. Nagy örömünkre szolgált, hogy egy új, tudományos igényű folyóirat-sorozatot indíthattunk útjára Nyíregyháza Önkormányzata Kulturális Alapjának támogatásával. A Nemesi és Polgári Füzetek sorozat (remélhetőleg) a megyénk településeihez, történelmi családjaihoz, kiemelkedő személyeihez kapcsolódó tanulmányokat támogatva, megjelenési lehetőséget kíván adni a Társaságunkhoz kötődő fiatal kutatóknak. A sorozat első darabjának bemutatója nagyon sikeres volt. Feltűnően nagy érdeklődést váltott ki, a megszokott városi közönségen kívül is, a két, alapos kutatói munkát igénylő tanulmány; *Kertész Tünde Fruzsínának* a Bay család leszá-

mazottjainak visszaemlékezéseiről írott tanulmánya és *Komiszár Dénes* több éves kutatásának gazdag képi anyaggal is megjelentett munkája, A Horthy-család a Felső-Tisza-vidéken, a hozzájuk készített jegyzetekkel. A kötetet *dr. Ulrich Attila*, Nyíregyháza alpolgármestere mutatta be, hangsúlyozva a családtörténeti kutatások jelentőségét, és a kiadvány szerkesztőjeként is méltatta a tanulmányokat.

A György-napi megemlékezést a Megyeháza Bessenyei Nagytermében tartottuk április 28-án, melynek ünnepi rendezvényére *Fehér Józsefet*, a Kazinczy Társaság elnökét hívtuk meg, aki Kazinczy és Bessenyei életrajzának, kulturális-szellemi tevékenységének érdekes összevetésére vállalkozott előadásában.

Névadónkra és Nyíregyháza első köztéri szobrának 117 éves felállítására emlékeztünk május 8-án a Bessenyei-szobornál. Bessenyei életét, munkásságát részletesen bemutató szép, emlékezetes beszédet mondott *Czimbuláné Novák Ibolya. Martinovszki István* tárogató játékaival együtt hangulatos és méltó megemlékezést tartottunk.

Május végén az egykori Bessenyei Kör egyik legjelentősebb elnökéről, *Popini Albertről* és a szabadkőművességről tartott érdekes előadást *dr. Szabó Géza*.

A félévet a nyárköszöntő és elnöki tisztemről leköszönő társasági összejegyzettel zártuk az erdei tornapályán. Mivel az új vezetőség megválasztására szeptemberben újból közgyűlést kell tartanunk, megválasztottuk a jelölőbizottságot *Erdélyi Tamás* (elnök), *Exterdéné dr. Zsurkai Ilona* és *Pásztor Józsefné* személyében. A férjem, *Csomós Tibor* bográcsban főzött gulyáslevesével és a tagjaink által hozott, készített finomságokkal búcsúztattuk az eltelt négy évet. A rendezvény végén a Társaság tagjaitól meglepődve és megilletődve vettem át a nekem készített oklevelet, mely Bessenyei gondolatainak érvényre juttatásáért végzett munkásságom elismeréséről szól.

A Belohorszky család Nyíregyházán

Bevezetés

Dr. Belohorszky Ferenc (1905–1991) 1930-tól 1945-ig működött Nyíregyházán a Kossuth Lajos Gimnázium tanáraként és a város szellemi mindeneként. Alábbi soraink a Tanár Úr – és felesége – emlékét idézik elhunytának negyedszázados évfordulója kapcsán.¹

A Belohorszky család feje évszázadokon át a felvidéki Tótprónán (Turóc vármegye) szolgált evangélikus lelkészként. A nagyapa, Belohorszky Gábor (1836–1922) került előbb Lugosra, majd Újvidékre, ahol főesperesként működött haláláig (András, az ő apja, Turócbán lett főesperes 1842-ben). Belohorszky Gábor megírta a város történetét, s több hitbuzgalmi munkát is készített. Az apa, dr. Belohorszky János (1870–1921) ugyanitt ügyvédként tevékenykedett. Anyja és nagyanyja is neves lelkészi családból (Hornyánszky, Sztehlo) származott. Az ország szétesése után az anya fiaival (Gábor [1901–1984], Lajos [1903–1967] és Ferenc) Magyarországra jött a taníttatás érdekében. Gábor belgyógyász orvos, Lajos mérnök lett.

Belohorszky Ferenc gyermekként édesanyjával és bátyjaival (Újvidék, 1915)

¹ Sajnálatos, hogy a Tanár Úr nem írta meg emlékiratait, pedig ez szándékában állt. Csupán kisebb-nagyobb – rendkívül tartalmas –, ilyen célzattal készült jegyzetei maradtak fenn. Fia, az irodalomtörténész Pál szintén készült egy önéletrajzi regény megírására, már szerződést is kötött vele a mű megírására a Szépirodalmi Kiadó, ám ez sem készült el. Minthogy a négy felnőtt gyermek elhunyt: így rám, a Tanár Úr vejére maradt a feladat, hogy kivegyem részemet az emlékmunkából. Szerencsére sok volt diákja és több nyíregyházi helytörténész is írt róla gondos és értékes sorokat az elmúlt évtizedekben.

Ferenc a veszprémi piaristáknál érettségizett 1922-ben, s míg bátyjai tanultak, ő patikussegédként dolgozott a budai Alagút utcánál. Odajárt Kosztolányi Dezső, a nagy költő is a Logodi utcából, s ő segítette a továbbtanuláshoz házitanítói lehetőség (Mikes család) szerzésével a tehetséges fiatalembert.

1925-től járt a pesti egyetemre,² s 1929-ben doktorált Császár Elemér (1874–1940) professzornál Bessenyei-dolgozatával. Innen datálódik elkötelezettsége a nagy író és gondolkodó életműve iránt.

1930-ban magyar és német szakos tanári diplomát szerzett, majd Melich János akadémikus támogatásával elnyerte a nyíregyházi állást. Olyan – hasonlóan ambiciózus – kollégái voltak, mint Kovács Máté és Sziklay László professzor. Utóbbi így jellemezte visszaemlékezésében: *„Egyetlen kollégám akadt (...), akivel minden pedagógiai nézetünkben, eljárásunkban egyetértettünk: Belohorszky Ferenc. A rendkívül nagy képzettségű magyar–német szakos kolléga, akit nem a kötelező óraszám, nem a fizetés (...) érdekelt.”*³

1931-ben feleségül vette a felvidéki kismemesi családból származó Argalás Saroltát (apja Krassó-Szörény vármegyében szolgált főszolgabíróként az 1918 végi összeomlásig), akit az egyetemen ismert meg mint francia–magyar szakos hallgatót.

Gyermekeik örökölték a szülők tehetségét: Ferenc és Sarolta zenei pályán működött, Pál irodalomtörténészként két vaskos esszékötetet (*A mulandóság lovagrendje*, 1981.; *Égő rózsamáglya*, 1987.) adott ki, míg Márta Mária – e sorok jegyzőjének felesége – széles tudásával, magyar, latin, finnugor és könyvtár szakos végzettséggel az Országos Széchényi Könyvtárban működött negyedfél évtizeden át.⁴

A Tanár Úr nyíregyházi működéséről három fő irányt követve lehet számot adni.

2 Október végén pedig már megválasztják a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete főtítkárának. = Pesti Hírlap, 1925. október 28. 9. p. Érdekességként említjük, hogy a hasonló diákszövetségeket összefogó MEFHOSz elnöke pedig Lajos bátyja lett pár hónap múlva = Budapesti Hírlap, 1926. február 13. 8. p.

3 Sziklay László: Egy kassai polgár emlékei – Levelek Lidihez. Pozsony: Kalligram, 2003. 378. p.

4 Gyermekeink (a Tanár Úr unokái): Lőrinc (1973–) és Balázs (1974–) közgazdász-informatikusok, a jogi és bölcsészdiplomát szerzett, majd New Yorkban doktorált Júlia (1979–) pedig egyetemi oktató lett Amerikában, s most, 2016 őszén jelent meg könyve az Oxford University Press kiadónál (Stories without borders the Berlin wall and the making of global iconic events). Júlia különösen kedves emlékeket őriz nagyapjáról, hisz kisgyermekként anyjával gyakran keresték fel a derűs nagyapát.

A tanár

A nyolcosztályos Kossuth Gimnáziumban (az intézmény *Évkönyve* szerint: nyíregyházi ág. h. ev. Kossuth Lajos Gimnázium, V–VIII. reálgymnázium) a harmincas években 450–550 tanulót oktatott két tucat tanár. Belohorszky is átlag heti 25 órát tanított magyar és német tantárgyból az induláskor 65 tanulólétszámú osztályokban. Emellett számos „társadalmi” feladat is várta. Legjelentősebb tevékenysége a Bessenyei György nevét viselő önképzőkör kibontakoztatásához kapcsolódik, emellett szavalókört is vezetett, kirándulásokat szervezett. Az egyre szélesebb körben ismert tanárra másutt is igényt tartottak.

Ízelítőként az *Évkönyv* 1938–1939. évi (78. évi) kötetéből idézünk: „B. F. a budapesti Filológiai Társaság választmányi tagja, a Minerva Társaság és az Irodalomtudományi Társaság alapító tagja. A protestáns középiskolák részére készülő magyar tankönyvsorozat szerkesztőbizottsági tagja. A Szabolcs-vármegyei Bessenyei Kör irodalmi szakosztályának elnöke, a Szabolcsi Szemle szerkesztője, a nyíregyházi evangélikus egyházközség egyháztanácsának, képviselő-testületének, bizottságainak jegyzője, a Népszerű Főiskolai Tanfolyam szervező titkára, a nyíregyházi Jótékony Nőegylet titkára, Nyíregyháza város népművelési bizottságának titkára. (..) Előadásokat tartott a reformáció emlékünnepegyén (..) A reformáció három arca címen. (..) Cikkei jelentek meg az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlönyben (Önképzőköri feladatok), a Szabolcsi Szemlében (...), bírálatai, ismertetései a Láthatár és a Protestáns Tanügyi Szemle folyóiratokban. A Szabolcs vármegye szociográfiája című munkában megírta Szabolcs vármegye kulturális élete című fejezetet. Irányította a Nyíregyházi Kossuth Diák szerkesztését.”⁵

A *Kossuth Diák* a korszak tanulói számra különösen emlékeztetes: az 1935-ben indított, évi 3-4 szám mintegy 60-80 oldalát kizárólag a diákok írták (1938–39: 76 oldalon 40 tanuló tollából 54 cikk), s eladását is ők szervezték (kb. 150 példány kelt el rendszeresen).

Különböző országos fórumokon (*Protestáns Tanügyi Szemle* stb.) fontos pedagógiai írásai vannak elhintve. Igen érdekes, hogy miközben az egyik legjobban szervezett önképzőkört irányítja, fel-

5 A Nyíregyházi ág. h. ev. Kossuth Lajos Gimnázium 78. évi értesítője. 1938–39. tanév. Szerk. Zsolnai Vilmos. Ny.: 1939. 35–36. pl.

ismeri és megfogalmazza a nyugtalanítónak látott jelenségeket (l. *Az önképzőkör válsága* című tanulmányát).

1944. május végén a gimnázium kormányzótanácsa a Tanár Urat választja meg Zsolnai Vilmos igazgató utódjául.⁶ Az új tanévet nem lehetett már elkezdni: szeptember elején súlyos bombázás éri Nyíregyházát, s aki teheti – így a Belohorszky család is – menekülni kényszerül.

Dr. Belohorszky Ferenc és tanártársai egy érettségi találkozón (Nyíregyháza, 1960 körül)

(1926–2016) és sokan-sokan mások.

A Tanár Úr pályája 1945-ben drámai módon megszakadt, mikor politikai indítékből elítélték, s többé pályáját nem folytathatta. Tanári működése a sok-sok korábbi diákjával fenntartott intenzív kapcsolatára szűkölt le, illetve rengeteg magántanítványt fogadott feleségével együtt. Egyikük, Knézy Jenő, sportriporterként lett ismert. Levélben és személyesen is tartotta a kapcsolatot velük, eljárt a Szabolcsi Öregdiákok budapesti találkozóira, majd egyre gyakrabban a szomorú temetői búcsúztatásokra.

Amikor első óráján azzal mutatkozott be, hogy ő olyan pontosan fog kezdeni minden órát, mintha stopperóra irányítaná, rögtön ráragadt a „Stopper” becenév, ami meg is maradt másfél évtizeden át...

Tizenöt éves tanárkodása alatt legalább ezer tanítványa volt, akik közül sokan lettek ismert alkotók: Prékopa András matematikus, akadémikus (1929–2016), Rákos Sándor (1921–1999) és Sipkay Barna (1927–1968) írók, Margócsy József (1919–2013) és Bánszki István irodalomtörténészek, tanárok (1929–), Walkó Zoltán építész

Dr. Belohorszky Ferenc könyvtárával (Nyíregyháza, 1960 körül)

⁶ Belohorszky Ferenc dr. a gimnázium új igazgatója = Nyírvidék – Szabolcsi Hírlap, 1944. május 25. 4. p.

A család a mindvégig értelmiségi – tájékozódó, gondolkodó, értekelő – létet élő tanár kitűnő könyvgyűjteményét a rendszerváltás után ismét az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumnak adományozta,⁷ ahol külön gyűjteményként gondozzák. Komolyzenei lemezeit pedig a Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár fogadta be.

A szerkesztő

Amikor 1934-ben a város és a Bessenyei Kör úgy döntött, ideje érdeemi folyóirattal hallatni hangjukat az ország előtt, a Tanár Úr az egyik szerkesztő feladatát vállalta. A *Szabolcsi Szemle* 1934 és 1944 között összesen 2125 oldalon jelent meg, s ebből az ő nevéhez fűződik 324, azaz minden hetedik oldal (néhány rövidebb publikáció álnéven – Hungarus stb. – íródott). Írásaiban nemegyszer aktuális témákat boncolgatott, például véleményt nyilvánított Németh László *Tanú* című folyóiratának megszűnésekor.⁸

Valószínűleg e számszerű kimutatásnál még fontosabb volt a szellemi hozzájárulás: a szerzőkkel való foglalkozás, adott esetben biztatásuk, továbbá a szövegek gondozása. Utóbbiban talán felesége is segítségére volt: ő egyébként néhány írással szintén szerepel a szerzők közt. Különösen figyelemre méltó Teleki Blankáról írott, kifinomult gondolkodásmódot és stílust eláruló esszéje.

Belohorszkyné Argalás Sári – így jegyezte írásait – kéziratos regénye a család birtokában van, és megírása után nyolcvan évvel még mindig feltámadásra vár. A francia szakon végzők akkoriban nagy eséllyel számíthattak egyéves állami ösztöndíjra a Sorbonne-on: a regény arról szól, hogy egy fiatal lány Párizsba kerül...

A Szabolcsi Szemle 1934. évi nyitó számának címlapja

7 Már tanár korában is adományozott könyveket a gimnázium gyűjteménye számára, erre vonatkozóan lásd Szerafinné Szabolcsi Ágnes: A Nyiregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium Könyvtára (1920–1944) = Szabolcs-szatmári Szemle, 2005. 4. 450. p.

8 Belohorszky Ferenc: A reformokról. = Szabolcsi Szemle, 1935. 6. 209–210. p.

A Bessenyei-kutató, a kulturális élet mozgatója

A Tanár Úr közel húsz éven át fáradhatatlanul kutatta Bessenyei György életművét, és minden alkalmat megragadott írásban és szóban, hogy a nagy alkotó gondolatvilágát közelebb hozza földi-jeihez. A több tucat írás egész kötetet tenne ki. De írt Kölcseyről, Széchenyiről is, s mindig azzal a szándékkal, hogy a nemzeti közösség szellemi építésének gondolatát terjessze.

Kemény Zsigmond művei segítették gondolatvilága formálásában, egyik feljegyzésében nem véletlenül ez a Kemény idézet áll: *„Egyedül az önismeret által jutunk el céljaink és rendeltetésünk felfogásához” (Forradalom után).*

A Bessenyei-kultusz terjesztésének eszköze volt a Kör, majd 1940-től a Társaság eredményes működése. Fáradhatatlanul küzd a kultúra terjesztéséért, s nem hallgatja el, ha elégedetlen a közönség érdeklődésével.⁹ Bánszki István kiváló monográfiájában¹⁰ *„Belohorszky-korszakként”* értékeli ez irányú tevékenységét a Bessenyei Kör (Társaság) vezérkarában (ügyvezető titkár, szakosztályi elnök, végül a Társaság főtítkára). Komoly részt vállalt abból is, hogy Bessenyei hamvai Nyíregyházára kerüljenek, s az ünnepélyes aktus országos eseménnyé váljék.

A harmincas évek második felében az ország szellemi légkörében nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar társadalom megújulása nem halasztható tovább, s e téren a szegény sorsú népi tehetségek felkarolása elsőrendű teendő. Ekkor Belohorszky a népfőiskolák szervezésében is a megyei mozgalom élére állt.¹¹

Halász Gáborral, Kerecsényi Dezsővel, Bisztray Gyulával és másokkal részt vett a fiatal irodalomtörténészek 1933-ban megalakított Irodalomtudományi Társaságának munkájában. Szerb Antal felkérésére 1934. február 22-én Bessenyei lelki fejlődéséről adott elő. (Előző hónapban Németh László, márciusban pedig Kardos Tibor és Waldapfel József szerepeltek előadókként.)¹² Többször kapott meghívást a magyar rádiótól, hogy tartson köz-

9 A sikeres Ady-matinéről beszámolva így fogalmaz: „Végre talán megtalálta a Bessenyei Kör tisztikara azt a formát, amellyel a közönség nemtörődomségét és közönyét /.../ megtörheti.” = Szabolcsi Szemle, 1935. 1. 28. p.

10 Bánszki István: A Szabolcsvármegyei Bessenyei György Művelődési Kör története, 1898–1949. Nyíregyháza, Grafik Ny., 1898. – 188 p.

11 Belohorszky Ferenc – Jákuvár Kálmán – Sziklay László – Váczy Elemér: Az út a vármegyei népfőiskolákhoz. Előszó Borbély Sándor. Nyíregyháza, Kéty, 1940. 56 p.

12 Bisztray Gyula: Az Irodalomtudományi Társaságról. = Irodalomtörténet, 1970. 467. p.

érdeklődésre számot tartó irodalmi előadást, de adott elő szer-
te az országban, például Kolozsvárt is Gyóni Géza költészetéről
(1941. november).¹³

*

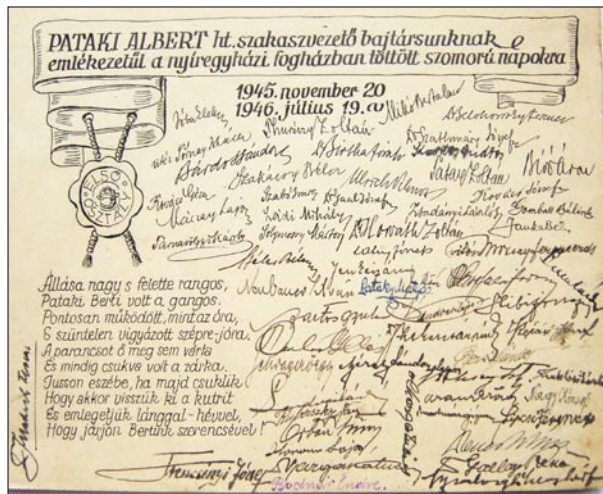

**Dr. Belohorszky Ferencné
és fia Pál**

Amikor 1973-ban feleségét eltemette, s
gyermekai már Budapesten, illetve tá-
voli városokban (Stockholm, Greifswald)
éltek, felmerült benne a gondolat, mi-
ként Pali fiának írta: hogyan és hol éljen
tovább?

E töprengéseiben egyértelműen arra a
gondolatra jutott, hogy őt itt, és egyedül
itt, *Nyíregyházán* ismerik és becsülik igá-
zán, neki ezért itt érdemes tovább élnie...

Minden jel arra mutat, hogy a város
közönsége is így értékeli és becsüli mind-
azt, ami nevéhez fűződik. Nem kétséges,
hogy adódnának még további lehetősé-
gek az életmű maradandó kincseinek
jobb megismertetése céljából (ma már
nehezen hozzáférhető írásaiból váloga-
tott kötet stb.). Talán utca is viselhetné
nevét.

Függelék

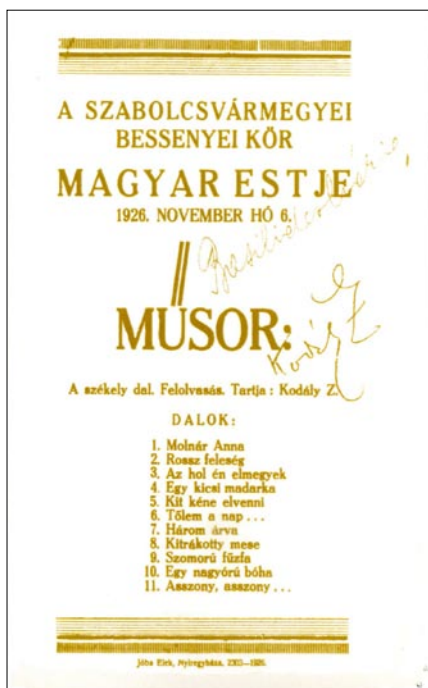
Egy különleges „emléknap”
Belohorszky Ferencnek
az írásban említett poli-
tikai fogságából, amelyen
aláírása is megtalálható
(a jobb oldalon, legfelül)
– Dienes István, »a hon-
felügyelő« grafikáján, az
ő hagyatékából (aláírása
jobb oldalon, alulról a
harmadik) –, számos más
jeles nyíregyházi szemé-
lyisége között.

(Erdélyi Tamás közlése)

13 Belohorszky Ferenc jegyzeti publikációiról és előadásairól (a kézirat a család birtokában).

Emlékezés egy régvolt koncertre

Kodály-émlékest a Koronában*

1926-ot írunk. Egy évtizede még ropogtak a fegyverek az Isonzónál, és alig több mint fél évtizede írták alá a trianoni diktátumot. Az ország a revizionizmus lázában égett.

Klebsberg Kunó, a Bethlen-kormány kultuszminisztere a válságból a kiutat műveltségünk szintjének fejlesztésében látta: „... *ne feledjük, hogy a magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá*” – mondta miniszteri köszöntő beszédében.¹

Közismert iskolaépítő programja, neki köszönhető több tudományos kutatóműhely megalapítása hazánkban, és nevéhez köthetők a külföldi Collegium Hungaricumok

létrehozásai is. Talán nem véletlen, hogy annyi jeles alkotás született ebben az időszakban magyar embertől a tudomány, a sport vagy akár a zene területén; Szentgyörgyi Albert Nobel-díjától a berlini olimpia 10 aranyáig.

Gondoljunk csak Bartók Béla és Kodály Zoltán munkásságára, akik a sajátosan magyar zenei kultúrjavakra hívták fel ekkori-

* A 2016. november 7-i emlékesten elhangzott megemlékezés szerkesztett változata.

1 Gróf Klebsberg beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1925. Budapest, 1927, Athenaeum, 604–608. p.

ban a világ figyelmét. Ráadásul az elcsatolt területek (Felvidék és Erdély) gazdag és eddig ismeretlen ősi zenei anyagát gyűjtötték, dolgozták fel, mentették meg az enyészettől, és tették ismertté ország-világ számára.

A művelődés fontos terepei voltak az olyan egyesületek is, mint az 1898-ban megszületett Bessenyei Kör. A Körben 1926 januárjában éppen új igazgató választmány kezdte meg működését Kállay Miklós főispán – későbbi miniszterelnök – vezetésével, gazdag programkínálat mellett. Januárban nagyszabású Vörösmarty-megemlékezést tartottak a Városi Színházban. A képzőművészeti szakosztály képző- és iparművészeti kiállításokat szervezett a megyeháza nagytermében. A szabadliceáris szakosztály változatos témájú előadások tucatjaival várta az érdeklődőket.

A leggazdagabb programmal azonban a zenei szakosztály rukkolt elő Bencs Kálmán szakosztályi elnök-polgármester vezetése alatt. Bérletes hangversenysorozatot indítottak világhírű magyar és külföldi művészek részvételével, műsorra tűzve a klasszikusok mellett a kortárs zenei újdonságokat is.

„Ilyen délutánokat a külföld kisebb városaiban is rendeznek a zenei kultúra általánosítása érdekében. Nálunk még inkább szükségét érzi a közönség annak, hogy a zenetörténet nagy alakjairól, a legkiválóbb zenei alkotásokról, egyes nemzetek zenei sajátosságairól szervesen összefüggő, közvetlen modorban illusztráló előadásokat tartson”² – adott tájékoztatást a Nyírvidék a bérlet meghirdetésekor.

A bérletsorozat legfigyelemreméltóbb koncertjére 1926. november 6-án került sor.

A „Magyar est” vendége az 1923-as Psalmus-bemutatót követően országos hírnevet szerzett Kodály Zoltán és a kor ünnepelelt énekművésze, Basilides Mária volt. A helyi sajtó szerint ez a Kodály est *„városunkra tereli az európai zenei közvélemény figyelmét”*.³ Ha talán nem is irányítottuk magunkra az egész világ figyelmét, de nagy jelentőségű esemény részesei voltak a jelenlévők, akik zsúfolásig megtöltötték a Korona Szálló nagytermét.

Ez a „Magyar est” azonban más volt, mint a korábbiak, ahol általában műdalok, megzenésített versek, magyar szerzők kamaradarabjai hangzottak el. Igazi magyar zenével még nem találkozott a nyíregyházi publikum, annak ellenére, hogy Kodály

2 Bessenyei Kör terve. Nyírvidék, 1926. január 6.

3 Távirat érkezett... Nyírvidék, 1926. október 22.

műveket már korábban is játszottak Nyíregyházán. Székelyhidi Ferenc operaházi tag 1924. szeptember 13-án, az örökváltság 100 éves évfordulójára rendezett ünnepségen a színházban a Balassi versére komponált „*Siralmas nekem idegen földön*” című Kodályt-dalt énekelte.⁴ 1926. április 28-án pedig a Bessenyei Kör Magyar estjén Kodály I. vonósnégyesét (Op. 2.) adta elő a Melles–Gulden–Molnár–Zsámboky-vonósnégyes.⁵

De más volt ez az est azért is, mert nemcsak zenét hallhattak a jelenlévők, hanem Kodály felolvasást is tartott gyűjtéseinek, új kutatásainak eredményeiről, bemutatva a közönségnek az eredeti magyar népzene és annak fejlődési útját. „*Valósággal szent beszéd volt az nemzeti muzsikánk múltjáról, jelenéről és jövőjéről, szent beszéd a kultúráról, amely a maga elnyomottságában is érdemes arra, hogy felkarolják, foglalkozzanak vele*” – volt olvasható a helyi lapban.⁶

Kodály mondandóját Basilides Mária illusztrálta énekével, akit maga a mester kísért zongorán. A művésznő 11 székely népdalt szólaltatott meg Kodály gyűjtéséből.⁷ A rendezőség a dalok szövegét előre kinyomtatta – így a közönség nemcsak figyelemmel kísérhette a szöveget, hanem azt emlékként haza is vihetette.

Kodály küldetésének tekintette nemzetünk originális zenei kincsének megismertetését a széles publikummal. Népdalfeldolgozásait 1925-től az Operaház dalestjein mutatta be. Ez, az igazi magyar népzene megismertető koncertsorozat aztán vidéken folytatódott.

Ennek a vidéki sorozatnak egyik állomása volt városunk. „*Nyíregyháza az első vidéki város, ahol Kodály maga számol be eddigi kutatásainak eredményeiről*”⁸ – adta hírül a Nyírvidék. Még ha valószínűleg az elsőség némi zszurnalizta túlzás is, elmondhatjuk, hogy az 1926-os koncerttel Nyíregyháza valóban az ország zenei életének az élvonalába került.

Ahogy ott van ma is! Hiszen népes közönsége van a Filharmónia hangversenyeinek, elviszi a város hírét a világ minden részére a Cantemus család. Ennek a gazdag zenei életnek az alapjait azonban a Bessenyei Kör (később Társaság) tette le gazdag zenei programjaival és azzal, hogy a negyvenes évekre életre hívták a városi

4 Ünnepi hangverseny. Nyírvidék, 1924. szeptember 13.

5 A magyar zene gyermekkorának legszebb termékei... Nyírvidék, 1926. április 28.

6 A Bessenyei Kör „Magyar est”-je. Nyírvidék, 1926. november 9.

7 Az elhangzott dalok: Molnár Anna, Rossz feleség, Ahol én elmegyek, A kicsi madárka, Kit kéne elvenni, Tőlem a nap, Három árva, Kitrákoty-mese, Szomorú fűzfa, Egy nagyorrú bóha, Asszony, asszony

8 Távirat érkezett... Nyírvidék, 1926. október 22.

zeneiskolát, ahol zeneér-
tő és zenét művelő pol-
gárok ismerték meg mé-
lyebben a zene világát. E
zeneiskola szervezője és
első igazgatója pedig ki-
más lehetett volna, mint
egy Kodály-tanítvány:
Vikár Sándor.

Kodály, Nyíregyháza
és Szabolcs szoros kap-
csolatban van egymással.

Tisztelegjünk a mester és a 90 évvel ezelőtt lezajlott rangos
esemény előtt!

Az emléktábla megkoszorúzása

A Magyar Kodály Társaság
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tagcsoportja,
a Vikár Sándor Zenei Alapfokú Művészeti Iskola,
és a
Bessenyei György Irodalmi és Művelődési Társaság

Az 1926. november 6-án
elhangzott székely dalokat

**2016. november 7-én,
hétfőn 17 órakor**

HANGVERSENYT

rendez

**KODÁLY ZOLTÁN és BASILIDES MÁRIA
NYÍREGYHÁZI KONCERTJÉNEK
90. ÉVFORDULÓJA
alkalmából a**

KORONA SZÁLLÓ NAGYTERMÉBEN,

melyre szeretettel meghívjuk Önt és kedves
családját.

A hangverseny előtt koszorút helyezünk el az épület
homlokzatán lévő emléktáblánál.

Megemlékezést tart: **DR. KÜHRNER ÉVA** a
Bessenyei Irodalmi és Művelődési Társaság elnöke.
Közreműködnek a Vikár Sándor Zeneiskola népzene
tanszacos növendékei Hajdú Ágota és
Tar-Trencsényi Tímea vezetésével.

A rendezők köszönetüket fejezik ki a Korona Szálló
vezetőségének, hogy e jeles esemény
megrendezését az eredeti helyszínen lehetővé
tették.

KAZÁRTICIÁNA

énekl, zongorán közreműködik

TIRPÁKNÉ LIZÁK TEODÓRA

Egy kicsi madárka

Három árva

Szomorú fűzfának

Egy nagyóru bóba

Kit kéne elvenni

Az hol én elmegyek

Kodály előadását **TIRPÁK FERENC** olvassa fel

Kitrákkotty mese

A rossz feleség

Tölem a nap úgy telik el

Mónár Anna

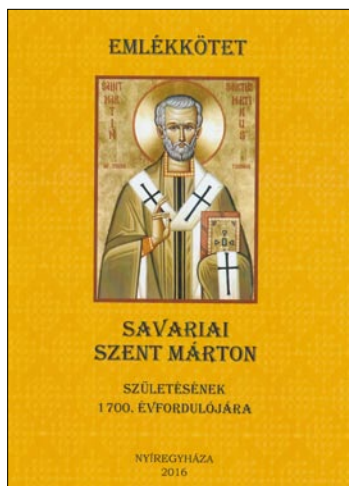
Asszony, asszony

Csermely Tibor

2016. DECEMBER

Emlékkötet Szent Mártonról

A jubileumi Szent Márton-évben *Emlékkötetet* adott ki a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, a Keresztény Értelmiségek Szövetsége nyíregyházi csoportja és a Bessenyei György Irodalmi és Művelődési Társaság. A kötet beköszöntőjét a Bessenyei Társaság elnöke, úgy is mint a főiskola főkönyvtárosa, *Kühner Éva* írta. Ebben bemutatja az 1700 évvel ezelőtt, a mai Magyarország területén, Saváriában, a mai Szombathelyen született szentet, és előrevetíti a kötet tartalmát.

Jankovics Marcell Jelképes kalendáriumában Az ég kárpitja meghasad címmel foglalja össze Szent Márton élettörténetét.

Nagy örömünkre az *Emlékkötetben* közreadhattuk az *Érdy kódex* eredeti – korabeli nyelvi formában írott – szövegét: *Dicsőséges Szent Márton pispeknek legendáját.*

Márton-naphoz, november 11-éhez jelentős néprajzi hagyomány is kötődik. *Tátrai Zsuzsanna: Lúd, újbor, vesszőzés – néphagyományok Márton napján* című tanulmányában színesen számol be erről.

Szent Márton az irodalomban címmel *Csermely Tibor* közöl részleteket *Wilhelm Hünermann: Bátorság és irgalom – Szent Márton életregényéből.*

Végezetül örömmel adtuk közre a 2015. november 11-én Pannonhalmán, az emlékév megnyitója alkalmából bemutatott

szentmisén Erdő Péter bíboros prímás *Szent Márton megmutatta az isteni szeretet mélységét* témájú prédikációját.

Álljon itt a *Szent Márton az irodalomban* egy részlete, Csermely Tibor tollából:

„Amikor kutakodni kezdtem a címben megfogalmazott kérdéskörben, a közismert és gyakran publikált legendákon kívül semmi olyat nem találtam, amely Szent Márton életpályájához köthető, eddig ismeretlen irodalmi motívumként színezhette volna a róla kialakított képet, felmutathatott volna újabb vonásokat emberi személyiségéről, papi, püspöki életszentségéből.

Aztán kezembe került *Wilhelm Hünermann: Bátorság és irgalom* című könyve, *Szent Márton életregénye*. Amint haladtam előre a regényes életút megismerésében, egyre többször örvendeztetett meg az írás olyan történetekkel, amelyek ez eddig ismert Szent Márton-portrét gazdagították.

Ekkor határoztam el, hogy – miután az egész kötet ismertetésére már csak terjedelmi okok miatt sincs lehetőség – néhány jellemző, főleg ifjú korából származó, érzelmileg is motivált részletet felmutatok a következő sorokban.

A püspök ismertette meg az üdvösségről szóló tanítással. Márton gyakran vendégeskedett a főpásztor házában, ahol mindig szívesen fogadták. Az ősz főpap óvatosan, lépésről lépésre vezette be a keresztény hit tételeibe. Egyre növekvő álmélkodással eszmélt rá, milyen drága ékszert bízott rá az Úristen. A törölmetszett katonavidéknek azonban nemigen volt inyére az alkalmazkodás. Bár ifjú kora óta férfias erényekre nevelték, gyakran kitört belőle zabolátlan természete. Amikor egy alkalommal azt hallja, hogy Jézus így szól: „Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű”, felpattan és kifakad: Hogyan lehetnék én szelíd és alázatos szívű, hiszen én római vagyok! A püspök türelmesen elmagyarázta, mennyivel magasztosabb és nemesebb dolog elviselni a joggatlanságot, mint bőszen kikelni ellenük.

Márton hosszas töprengés után bocsánatot kért, de elmondja újra, hogy tőle idegen a szelídség és az alázat, hiszen az apja őt mindig büszkeségre és keménységre nevelte. – Igaza van édesapádnak – így a püspök –, keménynek kell lenned önmagaddal szemben és büszkének is, mert Isten teremtménye vagy, aki szeret téged!

Attól a naptól fogva igyekezett megszabadulni hibáitól, és elszakítani a keresztény erényeket. Az apja semmit sem vett észre a változásból, mert Márton kívülről olyan volt, mint eddig, szeretett úszni, lovagolni, vívni, íjazni. Édesanyja figyelmét azonban nem kerülte el, hogy fia újabban készségesebben engedelmeskedik, kedvesebb a szolgálkkal, s néha még a munkájukat is átvállalja. A változás okáról azonban fogalma sem volt.

A püspöknél töltött tanítási idő után egy alkalommal Márton örvendezve mondja el barátjának, hogy a püspök most már őt is felveszi a hittanulók jegyzékébe. Amikor ezt a püspök egy mise keretében nyilvánosságra hozta, többen elcsodálkoztak, hogy az ezredes fia keresztény lesz. Sokan örömmel fogadták a hírt, és a templomból kijövet többen a kezét szorongatták, és így buzdították: Légy állhatatos! Ettől kezdve Márton az előcsarnokban a hittanulók között foglalt helyet, és áhítattal figyelte a szentmisét.

Egy alkalommal a bazilikában a diakónus azt a bibliai részt olvassa fel, ahol Jézus így beszél: *„Ha tökéletes akarsz lenni, add el mindenedet, amid van, add oda a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben. Ezután jöjj és kövess engem!”*

Villámként hasítottak lelkébe ezek a szavak. Vajon Jézus szavai csak annak az ifjúnak szóltak, aki őt kérdezte, vagy neki, a római törzstiszt fiának is? Vajon ez az út, amelyre Jézus őt vezérelni akarja, hogy koldus szegényen legyen Krisztus követője?

A püspök a prédikációjában két történetet is elmond, hogy voltak, akik minden vagyonukat a szegényeknek adták, és ők a pusztaságban, magányban, remeteségben éltek. Később többen csatlakoztak hozzájuk, és szerzetesi életformában imádták az Istent és szolgálták embertársaikat.

Márton lelkesülten hallgatta a püspök szavait, azok úgy hatottak rá, mintha közvetlenül Isten szavát hallaná; mintha őt is a teljes szegénységben és lemondásban való életre hívná.

Este lefekvéshez készülődve, barátjának arról beszél, hogy ő is remete akar lenni a thébai sivatagban, vagy szerzetes az egyiptomi kolostorban. Mindenét elhagyja, s lovával, Glóriával indul el az új élete felé.

Barátja számárságnak tartja ezt a tervét, hiszen Jézus szavai csak a kiváltságosoknak szólnak. – Jót nevetnének rajtad, ha te, mint római ifjú, beállítanál szerzetesnek!

Márton nehezen tud elaludni, de reggel megnyugodva ébred, úgy érzi, hogy ő még éretlen arra, hogy szerzetes legyen. Barátja mondja ki a jövőjét: – Te katona leszel! – S később talán szerzetes is – teszi hozzá Márton.

Az a Márton, aki kora gyermekkorától kezdve a hősies küzdelmek győzelméről álmodozott, most szembesülve a háború borzalmával, életre szóló elhatározásra jutott: kilép a hadsereg kötelékéből.

Innentől kezdve az immár keresztény Márton új küzdelem harcosa lesz. A római hadsereg sas jelvényét Krisztus keresztjével cserélte fel. Először remetei magányban, később kolostori szerzetesközösségben, papként, majd püspökként mindig a szegényeket istápolva, az eretnekeket üldözve, ő maga is példamutató szegénységben – az ifjúi vágyai szerint – győzedelmeskedik Krisztus zászlaja alatt.

**A TÁRSASÁG TAGJAINAK
IRODALMI-KÖZÉLETI JELENLÉTE**

Belinszky Etelka

Dr. Bánszki István: Iskolám, bölcs inspirátorom A Bessenyei Társaság tagjainak kiadványaiból

*„A siker áldása Istennél van,
embernél a becsületes igyekezet.”
(Kossuth Lajos)*

A ma is igaz Kossuth-vallomás szellemében jelent meg *dr. Bánszki István* új könyve *210 ÉVES a város első gimnáziuma* címmel, hogy emléket állítson városunk nagy múltú iskolájának. A szerző tudományos és pedagógiai munkássága, egész életútja, művének minden gondolata azt sugározza, hogy azonosul Kossuth gondolatával.

A közvetlen indíttatást – a jubileum ténye mellett – számos személyes élmény is erősítette.

Például egy öregdiák találkozó után az iskola emlékkönyvében olvasta a következő bejegyzést:

*„Száll, száll az idő, hát hadd szálljon!
Hajatok is öszül, az se fájjon,
Csak a szívetek muzsikáljon!
A szívetek muzsikáljon!”*

(A szerző ismeretlen)

A kötet elején, a *Köszöntőben* leírtak szerint többek között ez a gondolat is szerepet játszott abban, hogy elkészüljön legújabb

könyve a Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium alapításának 210. évfordulója alkalmából. A kötetben egykori iskolája „literátor tehetségű tanárainak és diákjainak” tudományos, szépirodalmi és közéleti műveiből adott közre egy válogatást, több éves gyűjtőmunka eredményeként.

Kellő érdeklődés és igényesség esetén mindannyiunk életében kell lenniük olyan személyeknek, akik inspirálnak bennünket emberi jellemünk formálódásában.

A könyvben említett személyek közül számosan szellemi ösztönzői voltak, de vannak, akiket publikációik, szakmai eredményeik miatt tartott érdemesnek arra, hogy nevük ily módon is fennmaradjon az utókor számára. Egy ilyen lista csokorba kötése, mások munkájának ilyen szintű értékelése, megbecsülése legyen követendő példa az olvasó számára!

Én 32 évig voltam az iskola tanára. 1984-ben léptem be a tekintélyes falak nehéz ajtaján, s bevallom, akkor még semmit sem tudtam a nagy múltú iskoláról, bár erre nem kimondottan mentesség, hogy nem vagyok nyíregyházi.

Igazán akkortól csodálkoztam rá, hogy milyen jeles személyiségek alapozták meg a Kossuth hírnevét, amikor e kötet szerzője – egykori kossuthos diák – 1992-ben az iskola igazgatója lett. Egészen 1999-ig irányította az „újraindított” gimnáziumot, s a 7 évnyi igazgatói tevékenységének vezérfonala az volt, hogy az iskola a történelmi események miatti „szünet” után visszatérjen a kossuthos hagyományokhoz, személyesen és intézményi szinten is méltóvá váljon az elődökhöz. Ennek megfelelően tanári és igazgatói munkájából a tőlük tanult elhivatottság, igényesség, emberi tartás sugárzott.

*„S ha azt mondják, mikor megholtam,
Hogy emberséges ember voltam
S megtettem, amit lehetett:
Elég lesz!”*

(Vietórisz József: Az én világom)

Nem véletlenül olvashatunk már a könyv elején Vietórisz Józsefről, Porubszky Pálról, Belohorszky Ferencről. Őket emlegette a szerző „szellemi mérceként”. Akik azért válhattak példaképpé, mert nagy tekintélyű tanárok voltak, rajongtak értük a diákok, s minde-

zek mellett széles körű társadalmi munkát végeztek, a „*város közéletének fáradhatatlan munkásai*” is voltak. Tőlük megtanulhattuk, hogy a tanár szakmai elhivatottsága túl kell érjen az iskola falain.

Mivel a kötetben szereplő valamennyi nevet nem lehet felsorolni, a már említetteken kívül azok közül emelek ki hármat, akik a Kossuthból indultak és a tanárképzésben teljesedett ki küldetés-tudattal végzett munkájuk, s akiknek sokat köszönhet a város, a megye, s annak irodalmi élete is: *dr. Margócsy József, Bachát László és dr. Katona Béla.*

A szerző érzékenységének köszönhetően gyakorlati megnyilvánulásai olykor túlmutattak a hagyományokhoz való visszatérésen, melyeket nemcsak újra felfedezett, hanem megannyi jelentős, az iskola szellemi és kulturális életének ma is alapköveit jelentő esemény megszervezésével ápolt és tovább épített.

„*Az Úr érkezése*” elnevezésű országos szavalóversenyt 1993-ban szervezte meg először, s 2016-ban immár 23. alkalommal gyűltek össze az egyházi gimnáziumok verset szerető diákjai és tanárai iskolánk dísztermében.

A versenykiírás tematikája lehetővé teszi, hogy költészetükön keresztül emlékezzen az ifjúság a Kossuth Gimnázium volt literátorai közül *Krúdy Gyulára, Bory Zsoltra, Rákos Sándorra, Váci Mihályra, Bodrog Miklóstra és Ratkó Józsefre.*

De nem csak irodalmárok kaptak helyet a kötetben: *Labossa Gusztáv* – a Városvédők egykori elnöke – a „*Városvédő füzetek*”-ben szíven viselte egykori iskolája sorsát. *Balczó András* olimpiai bajnok a Kossuthban is megtapasztalta, hogy „*az akarás Isten ajándéka*”. *Szalay Sándor* Kossuth-díjas akadémikusra a Szalay Emléknapok keretében emlékeznek a mai diákok. És sorolhatnám még a méltóbbnál méltóbb neveket.

A gazdag képanyagot nézve is szembetűnő az az alapos és precíz, fáradságos, de szeretetteljes munka, mely segítette a szerzőt az illusztrációk összegyűjtésében és kiválogatásában.

Két kép hatott rám különösen: az egyik, amelyiken *dr. Bernáth Zoltán* Erzsike nénit (iskolánk volt Pedellusát) köszönti, a másik pedig az *ADIEU! Búcsú az iskolától.*

A kötetben összegyűjtött anyag méltó emléket állít a gimnázium egykori tanárainak és diákjainak, de Luther, Bessenyei, Kossuth és a Nyírség literátorai is üzennek az olvasóknak.

A kötetben természetesen olvashatunk az iskola és a Bessenyei Társaság kapcsolatáról is. 1888-ban az evangélikus főgimnázium ifjúsági önképzőköre *Porubszky Pál* tanár javaslatára vette fel Bessenyei nevét. Abban, hogy Bessenyei Körként a város közművelődésében és kulturális életében jelentős szerepet játszottak, nagy érdeme volt *Vietórisz Józsefnek* és *dr. Belohorszky Ferencnek* is. A Bessenyei Kör 1940-ben társasággá alakult, majd a „történelmi szünet” után, éppen a kötet szerzője szervezte újjá 1987-ben.

A könyvben felsorolt Kossuth-diákok és kossuthos tanárok közül többen kaptak szellemi teljesítményükért országos elismerést:

- Kossuth-díj: dr. Szalay Sándor, Rákos Sándor, Váci Mihály;
- József Attila-díj: Ratkó József, Sipkay Barna, Gádor Béla;
- MTA Nádasdy-díj: dr. Vietórisz József;
- MTA Magyar szótár díj: Jakab László; Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt: dr. Bernáth Zoltán;
- NOB többszörös olimpiai bajnok: Balczó András; Lőrincze-díj: Bachát László.
- Dr. Margócsy József, a Bessenyei Főiskola főigazgatója nemzetközi szakmai kapcsolataiért a Francia Köztársaság Pálmarendjét is megkapta.

A sok-sok útravalónak szánt ismereten túl az egész könyvből sugárzik a személyes hangvétel, az iskolához fűződő lelki kötődés, a „lélektől lélekig” munkálkodás szándéka.

A *Köszöntőben* is megfogalmazott bizalom és remény hitvallása pedig mindannyiunk életének mozgatórugója kellene, hogy legyen: „Az élet – amíg tart – csupa kezdet!”. Ezért született meg ez a kiadvány is. Akik ismerjük Tanár Úr írásait, azt gondolhattuk volna, hogy már mindent leírt, amit ezen ősi gimnáziumról tudni illik.

Szerencsénkre Ő úgy érezte, hogy még tartozik egy „házi feladattal”. Úgy érezte, hogy nem volt elég oly sokszor elmondani, még egyszer le is kell írni „*tiszteletből, szeretetből*”, hogy milyen szellemi, emberi, szakmai örökséget kapott az alma matertől, melyet röviden így összegez: „*POUR ÊTRE JUSTE: IL FAUT ÊTRE HUMAIN*” (*Hogy igazságos légy – emberségesnek kell lenned!*).

Bodnár István

Virágok fogadják a látogatókat a Bessenyei-emlékház előtt

Túlzás és szerénytelenség nélkül mondhatjuk, hogy a Tisza az egyik legszebb magyar folyó. Ám nem csupán természeti csoda, hanem történelem és irodalom is. Szép versek, vallomások születtek itt mindenfelé. Akár írók és költők társaságában is végigjárhatjuk a szeszélyes szőke folyót, a Tisza-parti településeket, életre szóló élményekkel gazdagodva. Jól tesszük, ha olykor útikalauzsként hívjuk meg őket, kezdve Bessenyeitől Weöres Sándorig.

Ma Tiszabercelre tartunk, aki esetleg nem tudná, az alig kétezer lelket számláló település Nyíregyházától északra, légvonalban 23 km-re található. Az út akár egy élménytadó kerékpáros kirándulásnak is ajánlható. Tiszabercel. Tudjuk, itt látta meg a napvilágot a jeles író és gondolkodó, a magyar felvilágosodás egyik vezére, Bessenyei György. *„Testőr volt, író, filozófus és kultúrpolitikus, akiért állítólag Mária Terézia is rajongott. Ez nem is csoda, hiszen nem csak magas volt és jóképű, de korának egyik legműveltebb férfija, aki a felvilágosodás nagyjait olvasva ismerte fel: hazájának a kultúra és az anyanyelv ápolása terén fejlődnie kell”*.¹

Az emléket tisztelő utókor nemcsak a kúriához vezető utat hozta rendbe, hanem néhány évvel ezelőtt, 2014 őszén szép ünnepség keretében adták át magát a felújított emlékházat is, ahol megújult a kiállítás. (Az emlékezetes ünnepségen természetesen a Bessenyei Társaság is képviseltette magát, az eseményről a Bessenyei Almanach 2015. kötetében írtunk.) Bessenyei – némi túlzással – magát a szülőházat is megörökítette a *Tariménes utazásaiban*: *„Közepén felemelkedett ordas kastélya hajdani formájával a tündérek várát hozta nézőinél oly bánatos emlékezetbe, mel-*

1 Bessenyei emlékház: megújult a kiállítás. Szabolcs Online, 2014. 09. 25.

lyel a régi időknek mesélt gyönyörűségei után szoktunk sóhajtozni. Magas csúcsait gólyafészek tornyozták: romladozott szegleteiből pedig csipkebokrok csüngöttek alá, hol csókák szállongtak, és verebek csiripoltak. A többször átépített, ám egykori jellegét hűen megőrző ház (a hasonlatosságról az egyik szobában lévő metszet is tanúskodik) kéményei most korántsem tűnnek magasnak, de a „*régi idők mesélt gyönyörűségeinek*” varázsa akarva-akaratlanul megéri az emlékházba belépő látogatót. Bizonyára elragadtatná a költőt a fogadtatás. A ház előtti kiskertben virágok szőnyege fogad, a tornácon virágzó muskátlik sorakoznak.

Az udvari ablakok melletti falra függesztett márványtábla a Bessenyei Kör jóvoltából 1923 óta hirdeti a nagy költő emlékét. A rajta szereplő versidézet *Vietórisz Józseftől* származik:

*„Új idők, új eszmék tüzes harsonása,
Innen indultál el új honfoglalásra;
Rozsdás kard helyébe fényes tollat vettél
Keletről nyugatra bölcsen vezérléttél.
Műveltségünkhöz, mit száz vihar hányt-vetett,
Te hordtad az első faragott köveket;
Tied az úttörés minden árnya fénye:
Szabolcs daliája, Bihar remetéje.”*

Illő tisztelgő vers a ház hajdani lakójára emlékezve. Alapos lábtörés után belépünk az emlékházba. A szobák tisztán ragyognak, mintha a nagy költő most is ott élne a falak között, csak éppen elment volna megcsodálni a Tiszának reggeli gyönyörűségét, ahol az erdő sokféle hanggal zendül, s ahol a széles réteken furulyázó pásztor tereli az állatot, miközben nyájasan zörgenek a zöld és fehér levelek. A házban végigkalauzoló Kocsis Józsefné készségesen megmutat mindent.

A korabeli, réges-régi deszkabaldachinos ágyban még az ágy-nemű is ott van. Itt egy kicsit eltűnődünk ugyan, hogy az ágy normális méretű, nem túl hosszú, hogyan fért el benne a daliás termetű testőr. Az utazóláda most üres, a szekrény rajzolatain pedig bizonyára sokszor megpihenne az emlékház lakójának múltba tekintő szeme. A parányi asztalka mellett székek. Jó lenne hosszú téli estéken olvasgatni az itt található csaknem kétszáz éves könyvet, az „*1790-dik esztendőben a Budán tartott ország gyűlé-*

sének alkalmatosságával írásban benyújtott köz tanátskozás alá vett Dolgok és munkák”-at, s eltűnődni rajta, vajon viszik-e majd előrébb a haza sorsát. De ezt lapozgatni nem szabad. Így hát a másik oldalszobába megyünk, ahol a tablók Bessenyei életéről mesélnek. A felújított vitrinekbe helyezett anyagokban érdemes nézelődni. Áttekintve, bizonyára egy érettségire készülő diák is felkészülhetne a nagy költő életútjáról, munkásságáról. Tudjuk, hogy bár az ősi család Heves megyében élt, a költő a mi vidékünket tekintette otthonának. A család egyébként Báthory Istvántól kapta Vencsellő, Tímár, Bercel határát, de birtokaik máshol is voltak. Bessenyei György életének jó részét itt töltötte. A korabeli portán cseperedett, nyolcéves korában került a híres pataki iskolába, ahol még be sem fejezte tanulmányait, amikor 1761-ben apja hazavitte Bercelre, s ott a gazdálkodás tudományát igyekezett elsajátítani. Ám alig négy év múlva – a megye ajánlása alapján – 18 évesen Bécsbe került, s nem is akárhová: a királynő testőrségébe. Olthatatlan szomjúsággal képezte magát. A francia felvilágosodás eszméi lelkesítették, Voltaire-t olvasgatta – de mellette angol és német szerzők könyveit is tanulmányozta.

Az emlékház néhány darabja már Szabolcs vármegye, a Bessenyei Kör s a nagy író emlékét őrző utókor tisztelgése. Többek között a névét viselő iskolák képei és Bessenyei-kiadványok láthatók itt.

Befejezésül az emlékszoba vendégkönyvét nézegetjük. Közeli és távoli falvakból, városokból zarándokolnak ide kisdiákok és felnőttek, hogy tiszteletüket tegyék a szellemi óriás házában. Kocsis Józsefné arról tájékoztat, hogy évente 4–5000 érdeklődő látogat el ide, bizonyára szép emlékekkel távozva. Igazságtalanok volnánk, ha Tiszabercelt meglátogatva csak a testőrírőről szólnánk, hisz az irodalmi lexikonok legalább három Bessenyeiről szólnak. Bessenyei Sándor szintén a testőrségnél szolgált. Amellett, hogy testvérbáty, részt vett a bajor örökösödési háborúban és egy török elleni hadjáratban. De alapvetően lírai alkat volt, előszeretettel írt verseket, sőt *Milton Elveszett paradicsom* című művét is lefordította. Olyannyira szerette a könyveket, hogy Mária Terézia még tiszteletbeli könyvtárőrnek is kinevezte. A hosszú életű Bessenyei Annának, a gávai költőnek pedig megadatott, hogy az 1848-as szabadságharcot is megélte. Anna a költőnek unokahúga volt, ő maga is költő, aki sok verset írt. Nagyon szerette unokabátyját, s amikor az bihari magányában elbetegeskedett, 1804-ben hoz-

záköltözött Pusztakovácsiba, s holtáig ápolta. Bessenyei György halála után visszaköltözött szülőföldjére, és Gáván élt, ahol 92 éves korában halt meg. Kiadatlan kéziratának nagy részét a sárospataki kollégium levéltárában őrzik. Egy verseskötete jelent meg 1815-ben – tudjuk meg Katona Béla egyik írásából.

A múzeumi mustra után ki a szabadba, a közeli erdő felé, amely „*oly sokféle hanggal zendül*”. Mi két-három évenként felderessük Tiszabercelt. Legutóbb egy szép májusi napon látogatunk el ide, amikor az emlékházban szerzett élményeink után – bár darvakat és hattyúkat nem láttunk – részesei lehettünk egy hangulatos erdei koncertnek, ahol mindenki a maga hangszerén játszott az erdei pintyektől a fülemüléig. A legnépesebb csapat az erdei pintyéké volt, daluk messze hangzó, ezüstösen cseng. Pink, pink, pink – hallatszik mindenfelé. Nem úgy van az! – csettegnék a barátposzáták dalosai, énekük fuvolázó, lágy és mégis erőteljesen csengő. Erre a kakukk is rákontráz, a nevét kiáltva, miközben a tojó, párja magamutogatását hallván, trillázva kacagást hallat. Mit sem érdekelí mindez a vadgerléket, meglehet, hogy őket ilyenkor májusban a szerelem tölti el, s lágyan bűgva turbékolnak. Népes sereg errefelé a feketerigóké, és hol dallamosan, hol kevésbé dallamosan vesznek részt az erdei koncerten. Az erdőszélen felcsattan a crescendo, aztán a fűfűtütiutiu. Fülemüle. Egyszer, kétszer, ötször, hússzor. Csodálatos. A távcső is előkerül: bizony nem a legszebb madár. Fehéres sárgásbarna, farka gesztenyevörös. Jelentéktelen madárnak tűnik. Művészete teszi naggyá.

Bizonyára Bessenyei Györgynek is sok szép hasonló élménye lehetett errefelé, amit csodálatos versében is megörökített, és így fogalmaz: „*ahol a nagy természet férfi tagja lettem*”.

Czimbula Novák Ibolya

Krúdy és a Bessenyei Kör

*”Társaságra vagyunk teremtve.”
(Bessenyei)*

Az októberi Krúdy-napok immár évenként ismétlődő városi rangú rendezvényei kapcsán természetes módon többen foglalkozunk, kutakodunk Nyíregyháza egyik legnagyobb prózáiró születettének, Krúdynak az írásaival, népszerűsítés végett. Ismeretes néhány Krúdyról szóló írás is, melyek a Móricz Zsigmond Könyvtár által rendezett felolvasásokon elhangoznak (történetesen jómagam is írtam verset és novellát is Krúdyról). Az idei felolvasás kapcsán ütötte meg fülemet a *Levél egy nyíregyházi kisasszonyhoz* című Krúdy novella, mely a XX. század eleji társasági életből a Bessenyei Kör működését egy úgynevezett magánlevél kapcsán is fontosnak tartja szóba hozni azokkal a személyiségekkel együtt, akik természetesen benne vannak mint elődök – Bessenyeiről írott verseikkel is – a társasági tudatunkban. Az írásból készített kivonat az alábbiakban ismerhető meg. Amennyiben nem csak Bánszki István, a társaság újraalapítója és örökös elnöke szerint, de Krúdy szerint is érdemes tanulni Juhász Úrnó költő-tanártól, akinek egy ilyen versét ebből a célból ugyancsak közreadom.

Krúdy Gyula

Levél egy nyíregyházi kisasszonyhoz

„Angyalom, megtaláltad már az első ibolyát, a Sóstó-erdőben, amelyben a kisvasúti kirándulók szokták jární a drágalátos sétányokat mostanában, amikor tavasziasra fordult az időjárás?”

Hát a Bujdosra jártok még regénykönyveket és verseket olyan alaposan megérteni, amely célra valaha igen alkalmas volt ez a liget, amelyben az énekesmadarak hangját sohasem tudta egészen elnyomni sem a téli varjak kiáltozása, sem az öregasszonyos szarkák cserregése?

A Népkertben bizonyosan gondoskodott már Bencs Kálmán polgármester az utak jó állapotba helyezéséről, miután ez így szóka s abban a hónapban, amikor a Friedmann testvérek utolsó téli koncertjüket is megrendezték a Bessenyei-körben, s éppen egy Beethoven-szonátát játszottak. (...) ez a város a finom választékos zene városa volt minden időben, amelyre emlékezni lehet. (...) Angyalom, a leány-egylet ez a legszebb nyíregyházi virágoskert, hogyan végzett idei összejöveteleivel? Megtartották a jótékony teás délutánokat, az ábrándos felolvasásokat, amelynek programján talán „Senki Pál” újabb strófáival Vietorisz József, a merengő költészet legbájosabb tájairól való költőnk is szerepelt?

Most tavaszodik és a versek megértésének korszaka következik. Úgy van alkotva lelkünk, hogy az idényben megfejtjük azoknak a költeményeknek a rejtélyét, amelyek odáig, a téli ködben és hóban talán titokban maradtak volna előttünk. A városban Juhász Úrnó is költeményeivel simogatja az érző szíveket. Néhány versét ajánlom figyelmedbe, ha egy tavaszi délután a Sós-tó felé vinne utad. A költőnőtől olyan harmóniákat tanulhatsz, amelyek megéveznek a tavaszéval. (...)”

(Forrás: Krúdy novellák: Kisvárosi bohémek, 1908)

M. Juhász Margit

Világtalanok hárman voltunk

*A ház kékesfehér falára vak lombcsipkét dobált a fény.
Egy gyermek ült a fal tövében, s a gyermek is vak volt szegény.
Két vékony karját fölemelte, hajlongatta lágyan, sután.
A világtalan lomb s a gyermek úgy kapkodtak a fény után!
Én kint jártam, Istent kerestem napra nyíló mezők felett.
Világtalanok hárman voltunk: lelkem, a lomb, s a vak gyerek.*

(Forrás: Napkelet 10. évf. 1. sz., 1932. jan.1.)

Dolinay Tamás

Név és emlékezet

Kitörölhetetlen nevek
Nevek a kőben és a fájdalomban
A nem fakuló emlékezetben
Az agyakban és a szívekben

Ördög, emberi köntösben
Emberi bőrben, hitekben
kiválasztotta a kiválasztottakat
Ekkor hol voltál te, Isten?

Soványka, cinegelábú
Szakállas apók, riadva remegtek
Es gyönyörű feszes, fiatal testek
ők voltak a temetők és a temetettek
Láttad ezt te, Isten?

Írماغjuk se maradjon
se nevük, se nyomuk, se porszemük
fájdalmukat a szél már hűrokon pengeti
csak számuk volt, ez minden
Akkor hol voltál te Isten?

Hegyekké nőtt száналmas göncök
Felcímkézett bőröndök, de hová?
Ilyen falu, város, ország nincsen
Csak otrombán vigyorgó kápók
Merre jártál akkor te Isten?

Szorítja a kerekesszék fogóját
Lába elfagyott, foga nincsen
de él, emlékezik, lélegzik, s kérdez
Akkor hol voltál te, Isten?

Magyar, lengyel, észt, osztrák
Futnak a sínek, s csak hozzák, hozzák
Ropog a fegyver, a sorból kiszólás nincsen
csak elapadt könny van, s elmaradt áldás
Merre néztél te, Isten?

A munka szabaddá tesz
Szép, arányos betűk a láger homlokán
Rothadt répa, penészes kenyér
S mindez ingyen
Ugye láttad ezt te, Isten?

Hogy lehetett túlélni
S rebben a szó az ajkak közül
A maradékból felnőttek lettek
Tanulnak, dolgoznak, vétkeznek, szeretkeznek
Szeresd őket, segítsd, te, jóságos Isten!

Dolinay Tamás
(Szabó Tibor rajza)

A varázslatos hegedű

Valahol ebben a nemzeti káoszban, ebben a mámoros, kese újraébredésben, vérből, mocsokból próbáló újjászületésben kel-
lene hinni, remélni.

De elpattant egy húr.

Széttört üvegmozaikokból összerakni egy kiherélt hazát, be-
csületben hitetlen népet, megalázott szellemiséget, ocsmányul
törpévé tett erkölcsöt, elrondított hitet, megszegyenített prófétá-
kat és prófétává emelt gazembereket.

És elpattant még egy húr.

Megélni szétrombolt családot, csalódott szerelemben nem
gyermekeket, eldobni élet és holtakat gyűlölni, imádott fétist sze-
méttel takarni.

És elpattant a harmadik húr.

Hajdan volt, csodára éhes, csillogó szemekre hályogot húz-
ni, testvért becsmérlni, barátba rügni. Mindezen sikollyal felérőt
kacagni.

És elpattant a negyedik húr.

Tiszteltél eszmét, homlokodra csillagot képzeltél, tenyeredben
gyémántot hordtál. Hitedben bizton bíztál, megváltott világot ma-
gadtól vártál.

És elpattanna az ötödik húr, de nincsen.

Mint kisémmizett szálfacigány, lököd válladra a meggyilkolt
hegedűt. Vonszolod magad. Kiköpött hitedre undorodra rátiporsz.
Szétnézel a világban, megborzadsz, reszketsz, de kitől vársz meg-
szánó kabátot izzadt vállaidra?

Kitől megértő szemvillanást, együttérző kézfogást?

Előveszed a hegedűt és gyöngyöző homlokkal keresed azt a
húrt, amely sohasem volt.

Vengrinyák János

A mában teljesül a csoda

Jövő nélküli szerelmek
fehér hímporral hintve,
a jelen piciny sugara
szívünkbe résnyire nyit be.

Nincs nálunk a bölcsék köve,
tudom, nekünk a ma jutott.
Menjünk a mában karöltve!
Hagyjuk a bizarr holnapot...

Érj el a félhomályban,
hisz vacogtam eleget!
Ne vegye el a sötétség
a gyógyuló hitemet...

Jer, tapasztd lelkem sebeit...,
Olyan, mint a rosta lika',
zokogom szívem keservit...,
jer, szoríts az éjszaka!

Legyen egy szerelmes varázslat?
Önfeledt ölelések sora...
életünkben tiszta fordulat,
s a mában teljesül a csoda...

Őszi ábrándok

Őszi fényben
pompázó ködfátyol,
szerelmi emléekben
ránk törő mámor.

Ragyogón regélnek,
akár istennők mosolya,
bilincsbe vernek,
mint szirének himnusza.

Hárfa zendülése
bágyatag napfényben,
hulló levelekre
dér leple lebben.

Álomképek sora
ábrándos lelkünkben,
Apollónak nyila
hasít a szívünkben.

Álmainkban éljük
a régi szerelmeket,
viszonzást nem várunk,
sem kínzó kegyeket.

Mi sebeket kaptunk –
begyógyultak régen.
Isteni alakjuk
lebeg a kék légben...

2015. 04. 20.

HÍRCSOKOR

Emlékezés Tiszabercelen

2015. február 24-én Bessenyei Györgyre, a nagy íróra, filozófusra emlékeztünk Tiszabercelen. Hagyománnyá vált, hogy általános iskolánk Bessenyei-hetet tart, ahol többféle tevékenységbe vonják be a tanulókat. Minden évben meghirdetik a Rétközi ISZ iskolái közötti irodalmi és nyelvészeti versenyt, ahol 8-10 iskola csapata méri össze tudását.

Február 24-én a felnőttek részére hangzott el előadás és műsor, melyet a Berczeli Ifjúsági Kulturális Egyesület szervezett a Bessenyei Emlékházban. A koszorúzás önkormányzati, intézményi és civil szervezeti ünnepség volt, egyben emlékezés és tiszteletadás „Bercel daliája” és „Bihar remetéje” előtt. *(Zsíros Antalné)*

Megújult a Társaság vezetősége

2016-ban új vezetőséget választott a Bessenyei György Irodalmi és Művelődési Társaság. Mandátuma lejártával *dr. Nagy Éva* elnök asszony búcsúzott elnöki teendőitől, és átadta a stafétabotot a tagság által megválasztott új elnöknek, *dr. Kührner Évának*. A négyfős elnökség tagjai: *Belinszky Etelka*, *Komiszár Dénes*, *Kovács Tiborné* és *Zsíros Antalné*. Az új elnök megköszönte elődje munkáját, és vázolta a jövőre vonatkozó elképzeléseit, melyet a hagyománytisztelet és megújulás szándéka egyaránt jellemez. A Társaság havi rendszerességgel folytatja irodalmi és művelődési előadásainak sorozatát, továbbra is megjelenteti a Bessenyei Almanachot, a Nemesi és Polgári Füzetek című sorozatot, és alkalomadtán közös rendezvényeket tart a város és a megye hasonló profilú egyesületeivel. Az elnökség szándéka, hogy a Társaság soraiba új tagokat fogadjon a fiatalabb nemzedék köréből is. Ennek érdekében a hagyományos információs csatornák mellett létrehoztak egy internetes levelezőlistát és Facebook-oldalt is a jobb tájékoztatás érdekében. (*Erdélyi Tamás*)

Az elnökség tagjai: Belinszky Etelka, Komiszár Dénes, dr. Kührner Éva elnök, Zsíros Antalné és Kovács Tiborné

1956-os megemlékezések

A Bessenyei Társaság több formában is megemlékezett az 1956-os forradalom 60. évfordulójáról. A tudományos előadás keretében 2016. november 24-én *dr. Galambos Sándor* főlevéltáros tartott előadást „1956 a nyíregyházi bokortanyákban” címmel. Előadásában frissen előkerült dokumentumok alapján mutatta be a bokortanyai lakosok 56-os meghurcoltatását.

2017. január 30-án a miskolci Éltető Lélek Irodalmi Kör Egyesületet látta vendégül Társaságunk a Jósa András Múzeum nagytermében, ahol „*Az október tűzvirága*” című irodalmi műsort hallgattuk meg. A műsorban *Tollas Tibor* Nagybarcán született és koholt vádak alapján 9 évi börtönbüntetésre ítélt költő verseit idézték fel a művészek.

A műsort követően közösen megtekintettük a múzeum 56-os tárlatát is. (*Kührner Éva*)

*

Karácsonyi klubest a Hittudományi Főiskolán

Új helyszínen, a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtárában tartotta hagyományos karácsonyi összejövetelét a Bessenyei Társaság. A szokásos baráti beszélgetés előtt *Csermely Tibor* beszélt a Szent Mártonról készült kötetéről. Arról a pannóniai születésű szentről, aki nem tört püspöki babérokra. A nép viszont őt tartotta a legméltóbbnak erre a posztra, ezért közfelkiáltással megválasztotta püspökének.

Márton azon szentek egyike, aki nem vértanúságával jutott a szentek sorába. Szerénysége, szilárd hite és gyakorlati érzéke kiváló egyházszerzővé tette. Minden bizonnyal – ahogy ma mondánánk – hatalmas kisugárzásával sokakat hódított meg a keresztény vallásnak abban a zavaros időszakban, amikor Krisztus tanainak követőit a megvetés, megalázás és fizikai bántalmazás érte.

Karácsonyi rendezvényünkön részt vettek a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége tagjai is. (*K. É.*)

Utószó

A különböző intézmények, közösségek tevékenységének hosszú idő óta megszokott kísérői az évkönyvek, amelyek – rendszerint – évenkénti megjelenésükkel tartalmazzák az adott szervezet az évi legfontosabb eseményeit. Ezt teszi a Bessenyei Társaság évszemléje, a Bessenyei Almanach is általában és e legújabb, 2016-os számában. Megtalálható benne a Társaság éves programja, továbbá annak megvalósítása, vezetőségének a megújulása. Tükrözi Bessenyei György örökségének és a megyei értékeknek az ápolását, a Társaságnak Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, valamint Nyíregyházi kulturális életéhez való kapcsolódását. Tehát megmutatja benne magát a Társaság szövegesen és képekben egyaránt, amivel egy kicsit össze is kapcsolja a tagságát.

Az Almanachhal egy közel kilencven oldalas kötetet vehet kezébe az olvasó. Összegezve és írásban rögzítve találja benne a 2016. évi társasági élet legfontosabb történéseit, eredményeit, s így azok megörökítésével lehetőséget kínál a visszatekintésre. Köszönet illeti érte a tagság és külön az előadók, szerzők áldozatos munkáját. Elismeréssel tartozunk azoknak a szereplőknek (*Galambos Sándor, Szabó Géza*) is, akiknek az elhangzott előadása itt nem olvasható, mert máshol jelent meg.

A kötetet – jellegeből adódóan – nem kell egyszerre elolvasni, hiszen tartalmában sem egyszeri történetek. Bízom benne, hogy lapjainak forgatása kellemes perceket szerez majd olvasóinak, ezért jó szívvel ajánlom társaságunk tagjainak és minden kedves érdeklődőnek figyelmébe.

TARTALOM

KÜHRNER ÉVA: Ajánlás	5
ELŐADÁSOK, RENDEZVÉNYEK	
BAKAJSZA ANDRÁS: A vénség léthelyzetének megjelenítése Rákos Sándor verseiben	9
KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA: Tiszaszentmárton	15
ULRICH ATTILA: Nemesi és Polgári Füzetek I. KERTÉSZ FRUZZSINA: A Bay család KOMISZÁR DÉNES: A Horthy-család	24
FEHÉR JÓZSEF: Bessenyei és Kazinczy	27
CZIMBULA NOVÁK IBOLYA: A Bessenyei-szobor 2016. évi koszorúzására	37
NAGY ÉVA: A Bessenyei Társaság élete, 2016. január-június	42
SONNEVEND PÉTER: A Belohorszky család Nyíregyházán	44
KÜHRNER ÉVA: Emlékezés egy régvolt koncertre – Kodály-emlékest a Koronában	51
CSERMEY TIBOR: Emlékkötet Szent Mártonról	55
A TÁRSASÁG TAGJAINAK IRODALMI-KÖZÉLETI JELENLÉTE	
BELINSZKY ETELKA: Dr. Bánszki István: Iskolám, bölcs inspirátorom – A Bessenyei Társaság tagjainak kiadványaiból	60
BODNÁR ISTVÁN: Virágok fogadják a látogatókat a Bessenyei- emlékház előtt	64
CZIMBULA NOVÁK IBOLYA: Krúdy és a Bessenyei Kör	68
DOLINAY TAMÁS: Név és emlékezet, A varázslatos hegedű (versek)	70
VENGRINYÁK JÁNOS: A mában teljesül a csoda, Őszi ábrándok (versek)	73
HÍRCSOKOR	75
SALLAI JÓZSEF: Utószó	78
A Bessenyei Társaság 2016. évi eseményei színes képeken	81

Felhívás szerzőinkhez!

Kiadványunk szerkesztésének megkönnyítése érdekében, kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat lehetőleg elektronikus formában, az alábbi szempontok figyelembevételével készítsék el.

A kéziratokat Times New Roman 12-es betűvel, 1,5-es sortávolsággal kérjük. Az ábrákat, fotókat, címmel ellátva külön fájlban kérjük beküldeni. A hivatkozásokot, kiegészítő információkat lábjegyzetben kérjük feltüntetni. A kéziratokat lehetőleg elektronikus formában a bessenyei.tars@gmail.com címre kérjük.

A BESSENYEI TÁRSASÁG a 2016. év fontosabb eseményei képeken

JANUÁR: Bakajszka András
előadása Rákos Sándor öregkori
költészetéről (9. oldal)

FEBRUÁR: Kujbusné Mecsei Éva
bemutatja a *Tizsaszentmárton c.*
helyismereti kötetet (15. oldal)

A kötet szerkesztője: Sallai József

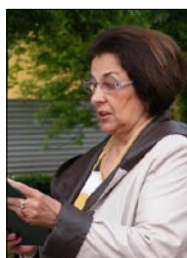
**MÁRCIUS: Nemesi és Polgári Füzetek I. – egyesületi kiadvány
A megyei könyvtárban bemutatja: Ulrich Attila,
szerzők: Kertész Tünde Fruzsina és Komiszár Dénes (24. o.)**

**ÁPRILIS: György-napi ünnepség a Megyeháza Bessenyei Nagytermében.
Fehér József előadása Bessenyei és Kazinczy kapcsolatairól (27. o.)**

ÁPRILIS: Koszorúzás Bessenyei György megyeházi mellszobránál.

MÁJUS: Koszorúzás Bessenyei szobránál, Martinovszki István tárogatózik, Czibula Novák Ibolya beszéde (37. oldal)

MÁJUS: Szabó Géza előadása: Popini Albert és a szabadkőművesség

JÚNIUS: Hangulatos nyárköszöntő társulati összejövetel az erdei tornapályán, Csomós Tibor ismét kitűnő bográcsgulyást készített (42. o.)

SZEPTEMBER: Az új elnökség megválasztása. *Belinszky Etelka, Komiszár Dénes, dr. Kührner Éva elnök, Zsíros Antalné és Kovács Tiborné*

OKTÓBER: *Sonnavend Péter* előadása a *Belohorszky* családról (44. o.)

NOVEMBER 7.: Kodály Zoltán 90 éve adott hangversenyt Nyíregyházán – Kührner Éva (51. o.) és Szabó Dénes bevezetője, a Kodály-dalokat Kazár Ticiána adta elő, zongorán kísért Tírpákné Lizák Teodóra

NOVEMBER: Galambos Sándor előadása a nyíregyházi bokortanyák 1956-os eseményeiről

**A társaság tagjainak részvétele más irodalmi eseményeken:
Czimbula Novák Ibolya a tokaji író táborban, a Bencs-villában és a Móróczi Zsigmond olvasó körben, Erdélyi Tamás és Pásztor Józsefné ugyanott**

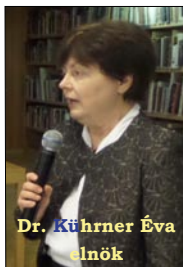

DECEMBER: Csermely Tibor bemutatja Szent Márton-émlékkötetét Csúry Csaba teológus hallgató közreműködésével (55. oldal)

Hagyományos ünnepi, karácsonyi találkozó a görögkatolikus főiskolán

„Az elnökség szándéka továbbra is a Bessenyei-hagyományok ápolása, valamint a megyében élő, irodalommal és tudományokkal foglalkozó személyek munkásságának megismertetése.”

Mottó:

*„Ez a serleg Bessenyei serlege
Tiszta borral tüzes lelket tölts bele,
Úgy idézd a Bessenyei szellemét,
Műveltségért, magyarságért
Küzdjön minden nemzedék!”*

